Κουλουριασμένος χάμω ἔμοιαζε σὰ φίδι μαζεμένο πού τοιμάζεται νὰ ὀρθωθῆ καὶ νὰ χτυπήση. Οὔτε τὰ βλέφαρά του δὲ σαλεύανε. Μιὰ κόκκινη ἀντιθωριὰ χτυπώντας ἀπὸ τὸ παραθύρι ἄναβε τὰ δόντια του σὰ φλόγες μυτερές :

— Θυμὸς τῆς Αὐγούστας— ὄψιμο χιόνι, ξακολούθησε ὁ τζουτζές. Μόλις προφταίνει νὰ λυώση. Μὰ γιατί συννεφιασμένη ; Ἐγὼ ξέρω. Τὸκλεψα τὸ μυστικὸ ἀπὸ τὸν ἀντίλαλο τῆς Φιάλης. Πολλὰ κατέχει, λίγα ξεχνᾷ.

— Πῶς νὰ σὲ παιδέψω, κακανθρώπισμα, πού σὲ κάνει χάζι καὶ σὲ προστατεύει ὁ Μονομάχος*; Τύφλωμα καὶ γδάρσιμο σοῦ πρέπει. – Καὶ μισοχαμογέλασε ἀναριώνοντας τὸ θυμό της ἡ Ζωή. Κ' ἴσως περισσότερο φόβος παρὰ θυμὸς νὰ τὴν εἶχε ἀλαφιάσει.

— Ξέρω τί σὲ τρώει, Αὐγούστα. Σαράκι καὶ σκόρος κομμάτιασαν τὸ χαρτὶ τῆς Φιλίας.

Καὶ τεντώνοντας τὸ λαιμό του σὰν ἄπλερο πουλὶ ἀπὸ τὴ φωλιά του :

— Δὲν ξεχνᾷς τῆς Σκλήραινας τὴν ὀμορφιά. Ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶ σεντουκιῶ σου κι ὅλο τὸ λογάρι πού σώριασε στὸ Χρυσοτρίκλινο ὁ θειός σου ὁ Βουργαροφάγος,πετράδια καὶ μαργαριτάρια, ὅλα θὰ μοῦ τὰ ἔδινες νὰ σοῦ ἔλεγα πῶς θὰ τήνε νικήσης τὴ μισητή.

Τράβηξε πίσω τὸν πετσιασμένο λαιμό του. Τὸ κεφάλι του χώνεψε στὶς πλάτες του ἀνάμεσα. Λὲς κ' εἶταν ἀχταπόδι ἀνθρωπόμορφο τρυπωμένο στὸ θαλάμι του.

— Ἡ Παναχραντη νὰ σὲ φυλάη ἀπὸ αὐτόνα τὸν κουκουβᾶ, γύρισε κ' εἶπε ἡ Θεοδώρα τῆς ἀδερφῆς της. Διῶξε τὸ νυχτοπούλι.

Μὰ δὲν τὴν ἄκουσε ἡ Ζωή.

— Μίλα ξέθαρρα, Βοΐλα. Τί θὲς νὰ σοῦ τάξω γιὰ τὸ μυστικό σου ;

— Δὲ θέλω χρυσάφι οὔτε φυλαχτό. Δώς μου τὴ μικρούλα—τὴν ξανθὴ ἀγράμπελη πού χλώμιασε στὰ πόδια σου. Τὸ φιλί της θέλω μόνο.

— Σιχαμένη ἀράχνη, ἀντίσκοψε ἡ Ζωή, δὲ θὰ συχάσης μὲ τὶς ἀδιάντροπες ἀγάπες σου ; Θὰ καταντήσης νὰ σὲ σκίσουνε ζωντανὸ οἱ Βαράγγοι. Γιὰ δὲς σκαρὶ γιὰ ἔρωτα !

Ἡ Ἀλανὴ ἀνατριχιαζοντας εἶχε κρύψει τὸ πρόσωπο μὲς τὰ χέρια της. Μὰ γελώντας τὴν ἔκανε νὰ ξεσκεπάση τὰ μάτια της ἡ Ζωή. Καὶ γυρίζοντας πρὸς τὸ Βοΐλα:

— Καλὰ σοῦ δίνω ἕνα κάτασπρο γαϊδουράκι νὰ πηγαίνης στὸ Τζωκανιστήριο νὰ παίζης τὸ τόπι. Μὰ λέγε καὶ ξεμπέρδευε.

— Τὰ γαϊδουράκια γιὰ τοὺς δεσποτάδες, ἀφέντρα. Θέλω τὴν ἄδεια σου γιὰ τὴν ξανθούλα.

— Ἀγάπα την ὅσο θὲς, ὄρνιο. Ἄγουρη θὰ τήνε βρῆς.

Ὁ Βοΐλας χούγιαξε μὲ κούφια φωνὴ καὶ βγάζοντας ἀπὸ τὸν κόρφο του ἕνα νόμισμα χρυσὸ τὸ ἔπαιξε στὸ φῶς κ' ὕστερα τὸ ἔδωσε τῆς Αὐγούστας Ζωῆς

— Τὸ ἀγόρασα ἀπὸ τὸ σπανὸ τὸ γύρτο πού μαζεύει τὰ πολλὰ φλουριὰ γιὰ τὴ Δέσποινα Θεοδώρα. Εἶναι μαγικό. Μὰ μόνο μιὰ μέρα τὸ χρόνο. Μεθαύριο. Καὶ μεθαύριο εἶναι τὰ γενέθλια τῆς Σκλήραινας. Χάρισέ της το. Τίποτε ἄλλο

— Παραμύθια μᾶς τσαμπουνᾷς, παλιόπαιδο. Καὶ σρόρρωσε τὰ ὀρύδια της στραβογελώντας ἡ Ζωή. Ὡς τόσο ἡ Θεοδώρα τῆς ἄρπαξε τὸ νόμισμα καὶ τὸ ξέταζε μὲ προσοχή.

— Δὲν ἔχω ξαναδῆ τὸ ταίρι του. Σὰν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μοῦ μοιάζει. Μὰ δὲ βλέπω πολιτείας ὄνομα. Παράξενο.

— Μὴν τὸ μελετᾷς, γιαγιά μου, ἀναγέλασε ὁ Βοΐλας. Αὐτὸ δὲν εἶναι τῆς τέχνης σου. Μὰ γιὰ νὰ μὴν πονηρευτῆ τὴν ἀδερφή σου ἡ καλή σας Σκλήραινα καλήτερα νὰ τῆς τὸ χαρίσης ἐσύ. Τὸ ξέρει κιόλας πὼς ἡ ἀφεντιά σου χάνεται γιὰ τὰ σκουριασμένα μονόβολα.

Καὶ κοντοπηδώντας σύρθηκε πρὸς τὴν πόρτα. Μὰ πρὶ χαθῆ πίσω ἀπὸ τὴν κουρτίνα γύρισε πρὸς τὴν Ἀλανὴ μ' ἀπόκοσμο χασκόγελο:

— Στὰ χέρια μου σὲ παράφισε ἡ Αὐγούστα,μικρούλα μου. Μὴν τὸ ξεχνᾷς. Κι ὁ σαλίγκαρος ἀσήμι ἀφίνει στὸ διάβα του. Ποῦ θὲς νὰ μὲ ἀνταμώσης ; Στὰ περιβόλια τῆς Πορφύρας τὸ πρωΐ μὲ τ' ἀηδόνια ἢ τὰ μεσάνυχτα στὴ Θεοτόκο τοῦ Φάρου ; Ὄχι ; Τί μοῦ λές ; Τὸ καημένο ! Χὰ, χὰ, χὰ !

Καὶ χάθηκε. Οἱ τρεῖς γυναίκες ἀπομείνανε σωπαίνοντας. Τὸ ξεψυχισμένο βασίλεμα κοσκινοσκόρπιζε τώρα κάτι χρυσὲς αὐλακιὲς μέσα στῆς κάμερας τὸ βάθος. Κι ἀγάλια ἀγάλια λοξανέβαινε ἡ σπιθοβολοῦσα σκόνη.

Β'.

Τὸ λιόγερμα εἶχε ντύσει μὲ γυαλένιο χρυσάφι τὸ μαρμαρόψηλο λιακωτὸ τοῦ Φάρου. Τὸ πεζούλι του ἀνοιχτόφυλλο γύρω σὰ ρόδινος σμάλτος κ' οἱ σκιὲς τῶν κυπαρισσιῶν ἀναδευόνταν πάνω του σὰ γαλάζια φεγγερὰ κύματα.

Ἀλαφρογερμένη σὲ πολυσκάλιστο θρόνο καὶ χαδεύοντας τὰ λιονταροκέφαλα χέρια του κοίταζε πέρα κατὰ τὸν Ἑλλήσποντο ἡ Σκλήραινα.

Ἡ ἀττικὴ χάρη τῆς Τανάγρας εἶχε ξαναζωντανέψει στὴ βυζαντινή της ὀμορφιά. Ἡ ἁρμονία τοῦ ψιλοκάμωτου κορμιοῦ της θύμιζε τὶς ἀγεροσώματες αὐλητρίδες καὶ στὰ κυματιστὰ χείλια της ἀντιφέγγιζε τὸ λυπητερὸ χαμόγελο τῆς γλυκοτραχηλης Ἀριάδνης. Ἀκόμα καὶ τὰ μάτια της—κάτω ἀπὸ τὸ γαλαζόφλεβο μέτωπο—ζούσανε μὲς τὴν ὄμορφη σκιὰ πού σοβαρεύει τοὺς βαθιοσκαλιστους βοστρυχους τῶν ἀγαλματων του Φειδία.

Τὴν ἰωνικὴ ὅμως κληρονομιὰ τοῦ κορμιοῦ ἀπαλαινε λουλουδένια ζωντάνια. Τὰ μενεξεδια της βλέφαρα γυαλίζανε σὰ δροσολουσμένα κι ἀπὸ τὰ μαλλιὰ της σκορποῦσε ἡ εὐωδιὰ πού χύνουνε τὰ σείκια ὕστερα ἀπὸ τὰ πρωτοβρόχια. Στὴ μόρικη φορεσιὰ της ξεχωρίζανε μεγαλοι κεντημένοι κόσμοι καὶ παπαρούνες καταχυτές.

Οἱ χαρτωμένοι ἀρμοὶ καὶ τὰ ρυθμικὰ της κινήματα εἴχανε τέτοια μουσικὴ λυγεράδα, τόση ἀριστοκρατικὴ ἀλαθεψιὰ που ν' ἀληθεύη στὸ Βυζαντιο ἡ Σκλήραινα—ἑρτὰ αἰώνες νωρίτερα—τὶς μεταξένιες εἰδυλλιακὲς χάρες πού ζωγραφίσανε μέσα σὲ φανταστικὲς Ἀρκαδίες ὁ Watteau κι ὁ Lancret στὰ χρόνια τῆς Pompadour καὶ τῆς Mme de Lambeth.

— Κάτι συλλογισμένη σὲ βλέπω ἀπόψε, Αὐγούστα, εἶπε μισοσκύβοντας ἕνα λιγνὸ ξανθόγενο παλληκάρι που καθότανε στὸ πλαΐ της.

— Μετροῦσα τὶς ἀνεμώνες καὶ τὰ γιούλια πού ἀνθίζουνε στὸ περιβόλι τοῦ ἡλιοῦ. Κοίταξε, καλέ μου Ψελλέ, τὰ σμεουριὰ καὶ φιστικιὰ χρώματα. τὶς ὀπαλινες ἀντιθωριὲς πού διάζουνται πάνω ἀπὸ τὸ Μπογάζι. Τί ὡραῖα πού σμίγουν οἱ κρασοπόρφυρες πλαγιὲς μὲ τὴ βελουδένια γαλήνη τῆς πελαγήσιας ἀχτινοσύνης. Τί μεγάλος τεχνίτης καὶ τί μαγος ὁ Ἥλιος ! Φαντάζουμαι πὼς τὰ βουνὰ πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦνε σὰ γυναίκες.

— Ὁ ἀρχαῖος μύθος λέει πὼς ἡ ροδοδάχτυλη Αὐγὴ ξυπνοῦσε το πρωΐ τὸ Φοῖβο. Αὐτὴ τοῦ ἄνοιγε τὶς ὀρθρινὲς πύλες τῆς ἀνατολῆς καὶ στόλιζε τὰ οὐρανόδρομα φαριά του μὲ χιονάτα τριανταφυλλα.Καὶ πολλὲς φορὲς ὁ ἑλληνικὸς αὐτὸς μύθος μοῦ ἦρθε, Σκλήραινα, στὸ νοῦ ἅμα σ' ἔβλεπα νὰ προβάλλης μὲ συνοδεία παλατιὰ στὸ Χρυσοτρίκλινο ἢ τ' ὁ-

---

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ *

Ὑπάρχει μαθὲς πιὸ ἅγιο, πιὸ σίγουρο φυλαχτό; Τῆς ἦρθε ἄξαφνα περισσότερο κουράγιο. Ῥώτημα δὲν εἶναι πὼς θὰ γειάνη, ἀφοῦ ἡ Κυρία τὴν προστατέβει. Νά πού καὶ τέπλοϊκό τὸ κορίτσι ἔπινε τὸ δυναμόδωρο κρασὶ τοῦ μυστήριου πού μέσα της τόφτειανε μοναχή της. Νὰ πού καὶ μὲ τόνειρο τὸ λεφτερόπλαστο τῆς πλάνης, ὁ ἄθρωπος ζῆ.

Ὁ Ἀντρέας, ὅταν ἄφησε τὴν Κατινούλα παρηγορημένη καὶ καμαρωμένη γιὰ τὸ χάρισμα τὸ πολύτιμο, γύρισε στὸ γραφεῖο του. Ἥσυχος πολυ πολὺ δὲν εἴτανε. Πῆρε νὰ κοιταξῆ τὶς θερμοκρασίες τῆς Κατινούλας, πού τὶς ξεσύκωνε σ' ἕνα χωριστὸ χαρτάκι, σημειώνοντας πιὰ ὄχι μόνο τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ δέκατα, μὰ καὶ τὰ μισὰ δέκατα καὶ τὰ τρίτα καὶ τὰ τέταρτα. Οἱ θερμοκρασίες ἀχαμνές. Δὲν ἤξερε τότες ἀκόμη νὰ θερμομετρήση, καὶ τῆς ἔβαζε τὸ θερμόμετρο τρεῖς τέσσερεις φορὲς τὸ πρωΐ, τρεῖς τέσσερεις φορὲς τὸ βράδι. Τὸ πρωΐ, σὰν εἶχε 37ο,5 37ο,7 περνοῦσε γιὰ καλὴ θερμοκρασία· τὸ βράδι ποτὲς λιγώτερο ἀπὸ 38ο, συχνὰ 39ο, 39ο, 2, 3. Δηλαδή, μέρα τὴ μέρα κατρακυλοῦσε ἡ ἄρρωστη, κ' ἡ θερμοκρασία της σωστὴ ἀναλογία δὲν ἔδειχνε μὲ τὴν ἀληθινή της κατασταση, ἐπειδὴ ἔλιωνε ὁλοένα καὶ γι' ἀφτὸ δὲν ξεπερνοῦσε πάντοτες τοὺς 38ο· δὲν τῆς ἀπόμνησκε δύναμη οὔτε γιὰ θέρμη περίσσια. Τρόμαζε λοιπὸν ὁ Ἀντρέας μὲ τοὺς 39ο, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ καταλάβη πὼς ἀνάρρωνε κάπως ἡ Κατινούλα, ὅσο ἀνέβαινε καὶ τὸ θερμόμετρο.

Δίπλωσε τὸ χαρτάκι συλλογισμένος, νὰ τὸ δώση τὴν ἀβριανὴ στοὺς γιατρούς. Τὸ κισσόφυλλο τόβαλε στο πορτοφόλι του. Τὴν παρασκεβή, δυὸ τοῦ Σταβροῦ, ἀφοῦ φύγανε ὁ κ. Μαλαμὲς κι ὁ κ. Σεβιλάς, καταλόγισε προσεχτικὰ τί τοῦ χρειαζόταν γιὰ τὸ ταξίδι καὶ ποιὰ πραμματάκια, ποιὰ θυμητὰ τῆς Ὁλλιας, φωτογραφία, μολυβοκόντυλα, πέννες, βοῦλλες, βιβλιαράκια, θὰ κουβαλήση μαζί του. Ἕνα βραχιόλι χρυσὸ πού μιὰ φορὰ σὰ μαλλώσανε ἀράβωνιασμένοι καὶ βρισκόταν κόσμος καλεσμένος στὸ σαλόνι της στὴ Βενετιά, τοῦ τὸ κρυφογλίστρησε στὴ φούχτα ἐρωτεμένα. δὲν μποροῦσε ὁ Ἀντρέας νὰ τὸ χωριστῆ, ἅμα ἔβγαινε στὸ ταξίδι. Ἀπάνω του τὸ εἶχε τὸ βραχιόλι. Τὴ φωτογραφία της, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀρραβώνας τους ἀκόμη, τοῦ τὴ συγύρισε μέσα σὲ μιὰ νόστιμη κοκκινόπετση μυρωδάτη καθρεθήκη, γιὰ νὰ τὴ βαστᾷ στὴν τζέπη του, καὶ στάσπρο τὸ ἀτλάζι τὸ στρογγυλωτὸ γῦρο γύρο στὴ φωτογραφία, κέντησε κατω μὲ τὰ μαβρα της τὰ μαλλιὰ μιὰ μερομηνία, 9 τοῦ Σταβροῦ. Τοῦ χαρισε κι ἀντίτυπο σημειωμένο ἀπὸ τὸ χέρι της στὰ περιθώρια, τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Ἰταλίας, τοῦ ποιητῆ, τοῦ λατρεμένου της τοῦ Ντάντε. Γιὰ τὰ δικά του τὰ χεροῦραφα, γιὰ τὰ ξεδιαλεγμένα του, μιὰν ἀπογεματιανή, στὸ ἐργαστήρι τοῦ Ἀντρέα, τοῦ κατασκεβασε μεγάλη δισυλλη χαρτοθήκη ἀπὸ χοντρὸ μετάξι. Σὰν παντρεφτήκανε, τοῦ ἀγόρασε πάλε μιὰν ἀνεβατὴ ξεχτυπημένη ἀσημένια πλάκα πού τὸ ψιλό της τὸ ἀνάγλυφο παράσταινε σπιτάκι ὄμορφο καὶ χαμηλό, εἰκόνα τῆς μελλούμενης ἐφτυχίας τους. Στὸ σερτάρι ὅπου τα φύλαγε ὅλα, κοντὰ στὸ βραχιόλι, ἕνα κισσόφυλλο χρυσό, μὲ τὴ μερομηνία του καὶ τοῦτο, 25 τοῦ Σεπτεμβρη. Κισσόφυλλο καὶ βραχιόλι, ὅσο ἔμενε στὸ ξόχικό τους, τὰ ἀφήνιζε σ' ἕνα σακκούλι τριαντακοσυλλὶ γεματο ἀρώματα δικά της.

---

* Ἡ ἀρχή του στὸ ἄλλο φύλλο.

χταγωνο τῆς Δάφνης. Μοῦ φαίνουνταν πώς εἶσουν ἡ ὁμηρικὴ αὐγούλα, ποὺ

«ὥρνυθ' Ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν.

Ἡ Σκλήραινα χαμογέλασε :

— Κάποιος ρυθμὸς σοφιστικὸς ὁμορφαίνει τὰ λόγια σου, Ψελλέ. Μὲ τῆς γνώσης τὰ μάτια μπορεῖς ἴσως ἐσὺ νὰ βλέπῃς ζωντανοὺς τοὺς καιροὺς ποὺ βουλήσανε σ' ἀγύριστο βασίλεμα. Εἶναι γιὰ σᾶς τοὺς διαβασμένους ἡ περασμένη ζωὴ σὰ γυναίκα ποὺ γνώρισε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀγάπη μα ποὺ ὕστερα κλείστηκε σὲ μοναστήρι. Τοῦ καιροῦ ἡ στάχτη ἡ ἀπαλὴ ἔχει γλυκάνει τὴν ὀμορφιά της. Ἕνα χνούδι ἀγερίνης λυπηρετάδας μαλακώνει τὴ γητειὰ ποὺ φωλεύει στὰ θαλασσόξανθα μάτια της. Ναί, μακαρισμένοι σεῖς οἱ σοφοί ! Δὲ βλέπετε πώς οἱ τάφοι χάσκουνε γυμνοί. Δὲ νοιώθετε πώς τὰ περασμένα πέρασαν. Ποτὲ δὲ σᾶς σφίγγει τὴν καρδιὰ τοῦ ξεπεσμένου σκλάβου ἡ καταφρονήτρα ὀργή.

Κ' ἡ μελωδική της φωνή — τόσο μελωδική ποὺ ἡ μουσική της εἶτανε ἡ πετούμενη ψυχὴ τοῦ καιροῦ της σαρκαστικὴ τώρα πετοῦσε τὴν εἰρωνία καὶ μεγαλοσημονοῦσε τὴν πίκρα μὲ παράξενους σαϊτευτοὺς ἀντίλαλους.

— Ἀπορῶ, Αὐγούστα, σιγαπαντήσε ὁ Ψελλός. Γιατὶ νὰ θυμώνῃς μὲ μας ποὺ μελετοῦμε τὰ παλιά; Εἶναι βαθὺ τὸ μάθημα ποὺ μᾶς δίνεται νὰ θησαυρίσουμε ἀπὸ κεῖ. Ταχα καθὲ νέα ζωὴ δεσποτικὰ δὲν κυβερνιέται ἀπὸ προγονικὴ ἀσυνείδητη μνήμη ;

— Ξεχνᾷς πώς εἶσαι νέος, Ψελλέ. Καὶ κοιτατζοντας τον μὲ κορωϊδευτικὴ προσοχή: Ταχα ν' ἀγάπησες ποτέ σου ;

— Ἔχω παθεῖ, ὦ Δρυάδα γαλανοφρυδούσα, καὶ γὼ τὸ παθημα τοῦ Ἰξίονα. Ἡ ἀγαπη μου ἡ μονακριβη σταθηκε γιὰ τὴ βασίλισσα τῶν Ὀλυμπίων. Τὰ χέρια μου ὅμως παντα γελάστρες κυνηγοῦνε φαντασιες. Ἡ θεὰ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ δῇ μὲς ἀπὸ τὴ φεγγοβολὴ που γύρω της ἡλιοσκορπᾷ. Κ' ἔχω διαβασει πῶς πέρα στ' Ἀκροκεραύνια βρίσκεται κάπου ὁ φλογισμένος ποταμὸς τοῦ Ἅδη κι ὅποιος σταθεῖ κοντὰ στὸ ἄνοιγμα τῆς σπηλιᾶς ποὺ ρουφᾷ τὸ ποτάμι, μπορεῖ ν' ἀκούσῃ τὸν Ἰξίονα ποὺ σκούζει μέσα στὴν πύρα. Ἡ παρατολμη ἀγάπη του τέτοιο τοῦ σκαρωσε παίδεμα. Γι' αὐτὸ καὶ γὼ ποτὲ μου δὲ μίλησα.

— Δὲν ξέρεις τὶς γυναίκες, καημένε Ψελλέ. Μὴ σὲ νοιαζει καὶ δὲν τὸν ἔριξε στὸ φοῦρνο τὸ φίλο σου τὸν Ἰξίονα τῆς Ἥρας ὁ θυμός. Φοβοῦμαι μὴν εἶτανε φαντασμένος. Καὶ μεῖς οἱ γυναίκες ὅσα συχωροῦμε στὴν ἀγάπη δὲν τὰ συχωροῦμε στὴν ἀψηφιά. Μαθε το, σοφέ μου Ψελλέ. Θ' ἀγαπήσῃς κι ἀργότερα.

— Ἄμα μιλῶ μαζί σου, Σκλήραινα, στοχάζουμαι κάποτε πώς βρίσκουμαι στὰ χρόνια τῆς Ἀσπασίας στὴν Ἀθήνα ἢ στὰ μαρμαρένια ξοχικὰ τῆς ἀριστιππικῆς Κυρήνης. Καὶ θυμοῦμαι τώρα νὰ ἔχω δεῖ σὲ καποιο Ἀθηναϊκο περιβόλι — τότε ποὺ ταξίδεβα στὴ γλαυκόξερη Ἀττικη — ἕνα παράξενο ἄγαλμα γυναίκας. Εἶτανε γερμένη ἀνάμεσα στοὺς κισσοὺς τοῦ πρασινου τοίχου καὶ μιὰ βρύση ὀκνὴ παραμιλοῦσε στὸ πλαϊ. Τὸ κορμί της στρογγύλευε σφιγμένο μέσα στὶς διπλες ρηγωτῆς φορεσιᾶς καὶ κόκκινοι μαϊαντροι ματοκοπούσανε στὶς οὔγιες κ' ἀναμεσα στὰ στήθια της. Τὰ μαλλιά της χτενισμένα μὲ κατσαρωτὴ εὐρυθμία εἶτανε βαμένα μαβὶ φεγγοβόλο. Σὰν ἥλιοι ἀστεροτοὶ τὰ σκουλαρίκια της βάραιναν. Καὶ στὰ χείλια ἔλαμπε ἀκόμα τὸ ξέθωρο αἷμα τῆς πορφύρας. Μὰ παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα μὲ μαγεψε τὸ χαμόγελό της — ἄγριο καὶ γητευτικὸ — χαμόγελο ποὺ γνώριζε τὰ παναρχαια μυστικὰ καὶ τὶς διονυσιακὲς βακχεῖες — χαμόγελο ποὺ μονιάζανε μέσα του οἱ μυθικὲς θεότητες τοῦ Νείλου κι ὅμως ζωντάνευε μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς ἑλληνικῆς ὀμορφιάς. Καὶ πρέπει νὰ εἶτανε θεά. Τὰ βιβλία δὲ μοῦ εἴπανε τ' ὄνομὰ της. Μὰ ἕνα δεῖλι ποὺ εἶχα ἀποξεχαστῆ σιμα της — τὴν ὥρα ποὺ τῆς ἔστελνε ἀπὸ τὴ Φυλὴ τὴ στερνή του ἀχτινωστὰ τὸ βασίλεμα - μοῦ φάνηκε σὰ ν' ἄκουσα τὰ χείλια της νὰ σιγολέν : « Ἐγὼ εἶμαι ἡ Παλλαδα, ἐγὼ εἶμαι ἡ Στρατηλάτισσα τῆς φυλῆς σου ». Καὶ τ' ἀγέρι ἀργοκουνοῦσε τὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ.

Σταθηκε σὰ συλλογισμένος :

— Μαθητούδι τότες εἴμουν ἀκόμα. Μὰ δὲν τὸ ξεχνῶ κεῖνο τ' ὅραμα. Καὶ στὰ χείλια σου, Σκλήραινα, εἶδα κάποτε ν' ἀγριεύῃ τὸ σοβαρὸ κεῖνο χαμόγελο τῆς θεᾶς

Σὰν ξαφνισμένη τὸν κοίταξε κατάματα :

— Ψελλὲ, βλέπεις κάποτε βαθιὰ, βαθύτερα παρὰ ὅσο νόμιζα. Χωρὶς νὰ θές ἀντικρύζεις πιὸ μακριὰ κι ἀπὸ τὴ σοφία σου. Ἐγὼ τους φοβοῦμαι τοὺς ἀρχαίους θεούς. Ἔχουνε κατι σκληρὸ μέσα τους. Καὶ δὲν ξέρω ἂν πέθαναν ἀκόμα.

— Ἴσως νὰ μὴν ἔχῃς ἄδικο. Δὲν πέθαναν ὅλοι. Καὶ μοῦ ἔτυχε καποτὲ νὰ ξαγρικήσω κανένα ὀλύμπιο θεὸ κρυμένο μέσα στὸ ρασσο δικοῦ μας ἁγίου.

Σ' ἕνα χωριὸ τῆς Ἀττικῆς ἔλαχε πάλι νὰ μπῶ σὲ παράμερο μονοκλήσι τῆς Παναγιᾶς τῆς Γοργοπήκου. Κ' ἡ Παναγιὰ στὸ κόνισμα τὸ μαυρισμένο ἀπὸ τὸν καιρὸ εἶχε στὸ στῆθος της ἀκόμα τῆς Ἀθηνᾶς τὴ Γοργόνα. Στὴν ἀρχὴ μὲ τάραξε τὸ παράταιρο συναπάντημα. Μὰ ξεσκαλίζοντας ὕστερα στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησούλας βρῆκα μιὰν ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφὴ χαραγμένη σὲ συντριμένο μαρμαρο : Ἀθήνης Γοργοεπηκόου. Καὶ καταλαβα πώς ἡ Κόρη τοῦ Δία, ἀγάλια ἀγάλια, δίχως νὰ τὸ νοιώσῃ οὔτε κείνη οὔτε οἱ ἁπλοὶ χωριανοὶ ποὺ τήνε προσκυνούσανε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, ἄλλαξε ὄνομα, ἄλλαξε τὶς συνήθειες της, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἱερατική της ἔννοια οὔτε τὴν ἀρχική της ψυχή. Τὸ ἴδιο μὲ τὰ Θεσμοφόρια καὶ τὰ Ἐλευσίνεια. Πολλοὶ τύποι λειτουργικοὶ πέρασαν ἀπὸ τ' ἀρχαῖα μυστήρια στὸ Βαγγέλιο τὸ χριστιανικό. Μὰ, Σκλήραινα, μὴν τύχῃ καὶ τὰ ξαναπῆς ποτέ σου αὐτὰ τοῦ φίλου μου τοῦ Κηρουλαριου. Τὸν ξέρω ἀπὸ παιδί. Τοῦ λόγου του θὰ γίνῃ Πατριάρχης. Κ' ἡ δική του θρησκεία δὲν παραδέχεται τῆς ἱστορίας τὴ λογική.

— Μ' ἀρέσει νὰ σ' ἀκούω νὰ μιλᾷς ἔτσι, Ψελλέ. Δὲν τὸ κάνεις συχνά. Εἶσαι ἀλλιώτικος ἀπούρε. Λέγε μου γιὰ τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια. Καποια μυστικὴ ἁρμονία μ' ὀνειριάζει καὶ μὲ τραβᾷ.

— Εἶναι κι ἄλλοι. Ὁ Ἀπόλλωνας ποὺ γίνηκε Ἅη Λιάς. Ὁ Διόνυσος ποὺ ξεμορφώθηκε Ἅγιος Βάκχος.

— Ἄ, ναί ! τὸν ἔκοψε κείνη. Καὶ πήγαινα νὰ τὸ ξεχάσω. Αὔριο εἶναι ἡ γιορτή μου. Κ' ἔχουμε λειτουργία στὴν ἐκκλησιὰ τῶν Ἁγίωνε Σεργίου καὶ Βάκχου. Καὶ μοῦ στείλανε κιόλας πεσκέσια καὶ πεσκέσια. Ὁ Μονομαχος κ' ἡ Ζωὴ κ' ἡ Θεοδώρα. Τὸ ἔχω μαζί μου τῆς Θεοδώρας. Κοίταζέ το. Δὲν εἶναι λαμπρό ;

Καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ χρυσὸ νόμισμα.

— Πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τοῦ Διοσκορίδη τὸ χέρι, θαμάστηκε ὁ Ψελλός. Γυμνός ὁ Διόνυσος γέρνει τ' ἀμπελόσκιαστο κεφάλι. Ὁ λαιμός του λυγίζει μὲ γυναικήσια χάρη. Καὶ στὸ χέρι βαστᾷ μεστωμένη κουντούρα. Τὴν κοιτάζει μ' ἀγάπη καὶ τὰ δάχτυλά του σφίγγουνται σὰ νὰ ποθοῦσανε νὰ ζουλήσουν τὰ στρφύλια. Καὶ νὰ πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ Μαινάδες κ' οἱ Σάτυροι κ' οἱ Θύρσοι καὶ τὰ θεριά. Τὰ βακχικὰ ὄργια στ' ἀστεριασμένα δάση τοῦ Ἑλικώνα. Τρέλλα ζωῆς ποὺ σπαράζει κ' ἡδονῆς ποὺ ἀγριομεθᾷ.

Κανέναν ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του, σὲ τέτοια περίσταση τραγική, δὲ θέλησε νὰ φήσῃ στὸ γραφεῖο του. Τὸ σαββατο, τρεῖς τοῦ Σταυροῦ, τοίμασε τὴ βαλίτσα του, τύλιξε μέσα στὰ χαρτιὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ποὺ δὲν τἄλλαξε ποτέ του, τὰ πραματάκια ποὺ δὲν ἔπαιρνε ἀπάνω του, ἔπειτα τελεγράφησε τοῦ τυπογράφου του νὰ τοῦ στέλνῃ τὶς διορθωσες στὸ Μπ. .., καὶ τοῦ καπνοπώλη του νὰ τοῦ σπιδίρῃ, στὸ τάδε ξενοδοχεῖο, δυὸ κουτιὰ τσιγαρέτα, πεντακόσια κομάτια τὸ καθένα.

Ὑστερις ἀπὸ τὸ πρόγεμα, βγῆκε περίπατο στὸ ρουμάνι πίσω ἀπὸ τὸ ξοχικό τους. Σὰ γύρισε, δέκα λεφτὰ προτοῦ φτάσῃ σπίτι, στὸ μονοπάτι τὸ στενούτσικο ποὺ βαδίζε ὁ Ἀντρέας, σκούνταψε ἄξαφνα σ' ἕνα μικρὸ δεντρόριζο ποὺ κυλιόταν χάμου. Τὸ κοίταξε. Εἶτανε σαπιο. Τὄσπρωξε μιὰ μὲ τὸ πόδι του, νὰ παῃ κάτω στὸ ρυάκι, ἐπειδὴ βρισκόταν ὁ Ἀντρέας σ' ἕνα ὕψωμα. Τὸ ξύλο σταθηκε ὅμως στὴ μέση τῆς πλαγιᾶς, σὰ νὰ κόλλησε μέσα στὶς φτέρες. Προχώρησε, νὰ τὸ σπρώξῃ ἄλλη μια. Ἔμπλεξε παλε τὸ ξύλο σὲ κάτι χόρτα. Τρεῖς φορὲς τὰ ἴδια. Μὰν κατρακύλησε ὡς τὸ ρυάκι, μιὰ κλωτσιὰ ὁ Ἀντρέας, γιὰ νὰ πέσῃ τὸ ξύλο στὸ νερό. Ἔπεσε, μὰ σταμάτησε, γιατὶ δὲν τἄφρινε μιὰ πέτρα. Τἄρπαξε ὁ Ἀντρέας μὲ τὸ χέρι, καὶ τὄρριξε πιὸ μακριά. Δὲν πέτυχε. Πέτρες εἶχε πολλὲς σὲ κεῖνο τὸ μέρος. Ἀπὸ πετρα σὲ πέτρα, μὲ κόπο, μὲ δυσκολία, γιὰ νὰ μὴ βραχῇ κιόλας, τὸ σκουντοῦσε καὶ τὸ σκουντοῦσε, μπορώντας μόλις νὰ βασταχτῇ στὰ προχώματα τοῦ ὄχτου. Κατέβηκε ὡς ἕνα γεφύρι, πέρασε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κκμάρα, ὄζω ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Χαμοκορφιοῦ, ἀλάργα κι ἀπὸ τὴ στράτα, ἐκεῖ ποὺ ἀνεμπόδιστα τρέχανε τὰ νερά, διάλεξε τὸν τόπο, πρόσεξε στὸ βέμα, βούτηξε τὸ σάπιο τὸ δεντρόριζο, νὰ πάρῃ δρόμο, νὰ χαθῇ στὴ θάλασσα πέρα γιὰ πέρα.

Ὁ Ἀντρέας δὲ νόμιζε τὴ στιγμὴ ἐκείνη πώς ἔκανε καὶ τίποτις παράξενο. Στὶς κρίσιμες ὧρες τῆς ζωῆς, ὅπου θυμώνουνε τὰ νέβρα μας ἀνήθελά μας, τυχαίνει, κατι ρυσικές μας, κατι ἁπλὲς συνήθειες νὰ ἐρεθιστοῦνε, νὰ πάνε στραβά, νὰ καταντήσουνε ἄξαφνα παθος. Χωρὶς νὰ τὸ καταλαβῇ ὁ Ἀντρέας, ὁ ἔρωτας του γιὰ τὸ ταχτικὸ καὶ τὸ σωστο, ἡ ἀλύγιστη κανονικάδα, τὸ γεωμετρικό του τὸ κεφάλι, μ' ἀρτό του τὸ καμωμα, φτάνανε ὡς ἕνα εἶδος μανία. Φτάνανε ὅμως, νὰ τὰ ποῦμε ὅλα, καὶ στὴ θέληση. Μὲ τὴν ἴδια θέληση τὴ σιδερένια ποὺ ἀκολούθησε βῆμα γιὰ βῆμα τὸ πεισματάρικο τὸ ξύλο, ἔμελλε τώρα ὁ ἄθρωπος νὰ παλέψῃ καὶ μὲ τὴν ἀρρώστια. Ἤρθε μάλιστα σπίτι παρηγορημένος καὶ χαρούμενος. Τραγουδούσανε στὸ νοῦ του καὶ δύναμη μεστώνανε τὴν ψυχή του οἱ στίχοι τῆς *Ἀντιγόνης*·

Πολλὰ τὰ δεινά, κοὐδὲν ἀν-
θρώπου δεινότερον πέλει·
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίῳ νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἰδμασιν . . . . .

Νὰ ποὺ νίκησε ὁ ἄθρωπος τὸ ξύλο, νὰ ποὺ τὄσπρωξε στὸ γιαλό !

Τὸ βράδι τῆς ἴδιας μέρας, ἀφοῦ ἀνεβήκανε οἱ μουσαφίρηδες ὁ καθένας στὴν κάμερή του, πῆγε ὁ Ἀντρέας στῆς Ἄννας, νὰ τῆς μιλήσῃ. Ἔπρεπε, προτοῦ φύγῃ, νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ καθέκαστα, νὰ προβλέψῃ ἐννοεῖται τὸ ἕνα καὶ τἄλλο. Δὲν εἶτανε καὶ τίποτις ἀπίθανα πράματα. Τῆς εἶπε πώς θὰ τῆς μηνήσῃ ἀμέσως, ἂν τύχῃ κανένα δυστύχημα. Τοῦ ξαναρχότανε ἡ Ὄλια στὸ νοῦ. Συλλογισμένος ὁ κακόμοιρος καὶ δάγκασε τὰ χείλια του, νὰ μὴν κλάψῃ. Νὰ τὴ φέρουνε, λέει, στὴν Κερμαρία, ἐδῶ νὰ τὴ θάψουνε, ἂν τὸ χειρούργημα γίνῃ τοῦ κάκου.

Ξαναγύρισε τὸ νόμισμα παστατεύοντας το χαϊδευτικά.

Ἀθάνατη δουλειά. Κυματισμοὶ στρογγυλεύουν κι ἁρμώνουνται οἱ γοφοί. Μὲ τί τέχνη λαφριὰ κι ἀλάθευτη σκαλισμένο προβάλλει τὸ μῆλο τοῦ γονάτου. Ὡς καὶ τὰ σταφύλια μοιάζουνε ζωντανά. Λὲς κι ἀνατριχιάζουν τὰ κουκούτσια μέσα στὴ μελισσιὰ φεγγεράδα.

— Καὶ γὼ πάλι χάνουμαι γιὰ κεῖνα τὰ μισοχαμόγελα μάτια τοῦ θεοῦ. Ὁ λαὸς φοβᾶται τοῦ ἀστρίτη τὸ μάτι. Μὰ ποιό φίδι, ποιά νεραϊδα πλανεφτικὴ μπορεῖ ν' ἀντικρύσῃ τοῦ Λυκίου τὴ μαγεία; Σὰν τὸν ἥλιο ποὺ ρουφᾷ τὴν αὐγερινὴ καταχνιὰ στὰ κορφοβούνια ἔτσι ἀποτραβοῦν τὰ μάτια του παραδομένη τὴν ψυχή μου.

— Εἶτανε μεγάλος θεός. Στὴν Ἀσία γεννήθηκε. Πέρα στὸν πολυγέλαδο κάμπο τῶν Πέντε Ποταμιῶνε. Ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς πυροστιᾶς τὴν ὥρα ποὺ χύνουνε τὸ κρασὶ πάνω στὴ φωτιὰ θυσιάζοντας στοὺς θεούς. Σπίθα κι ἄγουρος μοῦστος. Καὶ σέρνοντας πίσωθέ του τὶς ξεστήθωτες Μιμαλλόνες καὶ τὶς μεθυσμένες τίγρες καὶ τ' ἀγριοκέρατα τραγιά, καταχτητὴς δυνάστεψε τὸν κόσμο. Ἄστατος καὶ κρυφόχαρος ἀνατάραξε μὲ θάματα καὶ χαλασμοὺς ρουμάνια καὶ θάλασσες καὶ χώρες βασιλικές. Ἔχω ξακουστὰ πὼς ἀκόμα ξακολουθεῖ τὸ νικηφόρο πέρασμά του μέσα στὰ μαῦρα δάση τοῦ Ρήνου καὶ τῶν Κελτῶν τὶς μαγεμένες ξαίθρες.

— Μακάρι νὰ ξαναγύριζε καμιὰ μέρα. Πολλὰ ἔχει νὰ σαρώσῃ, πολλὰ νὰ ρίξῃ στὴν ἀναγεννήτρα φωτιά.

Μείνανε στοχαστικοί. Κ' ἡ Σκλήραινα ψιθύρισε:

— Ποιός νὰ μὲ κοιταζῇ ἀπὸ πίσω, Ψελλέ; Νοιώθω ἕνα μάτι νὰ βαραίνῃ πάνω μου. Φοβοῦμαι νὰ τὸ ἀγναντέψω.

— Δὲ βλέπω κανένα. Πάνω ἀπὸ τὸ Ἅγιο Παλάτι χρυσοφεγγίζει ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγιὰ Σοφιᾶς. Λὲς καὶ στέκεται σὰ μεγαλωμένη ἀντιφεγγιὰ τοῦ ἡλιοῦ ποὺ βασιλεύει. Οἱ ὀβελίσκοι τοῦ Ἱππόδρομου ξεπετιοῦνται σὰ φλογερὰ καρβούνια.

— Πιὸ ψηλά, πιὸ ψηλά.

— Ἄ, νά! Πέρα κεῖ στὸν Αὐγουσταιώνα. Πάνω στὴν κολώνα του ὁ Ἰουστινιανὸς καβαλλάρης. Πάντα συννεφιασμένος, πάντα χαλκοπρόσωπος.

— Αὐτός, αὐτός. Γιατὶ νὰ μὲ κοιτάζῃ μένα μὲ τέτοιαν ἀσαλεψιά; Κρυώνω, Ψελλέ. Πάμε πιὰ μέσα. Κιόλας ἄρχισαν τ' ἀστέρια νὰ ξεφέγγουνε σὰ χιονισμένες φυλλωσιές.

(Στἄλλο φύλλο τελιώνει)

ΕΡΜΟΝΑΣ

ΩΔΗ ΣΕ ΠΑΡΘΕΝΑ

Ἡ ἄνοιξη πέταξε
μὲ τ' ἄνθη, τὰ μύρα,
ξερόφυλλα γύρα
πικρὸ λὲν σκοπό·
ἡ ἄνοιξη πέταξε
χωρὶς κἂν νὰ μάσω
μιὰ βιόλα ἕνα ρόδο,
ἕνα ἄνθι ἁπαλό.

★

Θυμᾶμαι στοὺς κήπους
τὰ κρίνα, τὰ ρόδα,
θυμᾶμαι ποὶ εὐώδα
τὸ γιούλι τερπνά·
μακριὰ τὰ θωροῦσα
λαμπράδες να χύνουν·
μὰ ἐφώλιαζε θλίψη
Στὴν ἔρμη καρδιά

★

Σὰν κρύο ψθινόπωρο
στὴ θύρα μου διάβηκες,
μὲ πόνο ποῦ μ' ἄφηκες
εἶσαι ἡ ἄνοιξη, ἐσύ;
τῶν κρίνων τῶν κόκκινων
τὴ λάμψη ἐσὺ χύνεις
κι ἀρώματα δίνεις
στὴν ἄρρωστη αἴγή.

★

Στὰ δάση παγαίνεις
δεντρὰ νὰ ξυπνήσῃς;
τὴν πλάση νὰ ντύσῃς
μὲ ροῦχα ἀπ' ἄνθους;
μαζί σου θὰ τρέξω
ἄνθοὺς ν' ἀναστήσῃς
κ' ἐγὲ νὰ μὲ βρίσῃς
μὲ κρίνους ἀγνούς.

Ν' ΧΑΝΤΖΑΡΑΣ

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(Ἡ ἀρχή του στὸ περασμένο φύλλο)

Ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ μᾶς χτυπάει ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου ὡς τὸν τελευταῖο του στίχο, βασίματα, πλουτίσματα, ἀλλαγές, χτενίσματα. Μὲ τὸ μεθύσι καὶ μὲ τὴν ὁρμὴ ἑνὸς ἔρωτα, ἡ ἥσυχη δουλειὰ καὶ ὑπομονετική, τὸ πάθος καὶ ἡ μελέτη, τὸ ὄνειρο καὶ τὸ βιβλίο, ταιριάζουνε γιὰ νὰ τὸ κάμουν τὸ ἔργο μας πιὸ ὄμορφο καὶ πιὸ ἄξιο πλάσμα. Τίποτε δὲ μᾶς φαίνεται πῶς δανειστήκαμε, μὰ καὶ τίποτε δὲ θὰ μπορούσαμε τὰ ποῦμε πῶς εἶναι δικό μας. Τὰ μέτρια κινδυνεύουν νὰ χαντακωθοῦν ἀπὸ τὸ θησαύρισμα τῶν ξένων ἰδεῶν· οἱ φτωχοὶ χάνονται ἀπὸ τὰ δανεικά, γιατὶ εἶν' ἀδύνατο νὰ τὰ ἐξοφλήσουν. Γιὰ τὸν τέχνίτη καὶ τὸ δάνεισμα εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς πρωτοτυπίας του. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ θὰ μποροῦσε κριτὴς νὰ μοῦ πῇ πὼς τὸ ποίημά μου εἶναι κατὶ πρωτάκουστο ποῦ δὲ θυμίζει τίποτε παρόμοιο, θὰ ὑποψιάζουμουν ἢ πῶς δὲν ἀξίζω ἐγὼ ἢ πῶς δὲν ἀξίζει ὁ κριτής μου. Οἱ φωνὲς ποῦ ἀπλώνονται βασταγεροὲς δὲν εἶναι παρὰ ἀντίλαλοι. Καὶ ὅμως. Ὁ ἥρωας μου δύσκολα θὰ ταίριαζε τὸ δειλό του περπάτημα μὲ τὰ βήματα τῶν ὁμοφύλων του ποῦ ἔτυχε νὰ τοὺς γνωρίσω στῶν ποιητῶν τὰ ἔργα, καὶ τῶν πιὸ μεγάλων, καὶ τῶν ταπεινώτερων· σημειώνω ὅσους τυχαίνει τὴ στιγμὴ τούτη νὰ μοῦ ἔρχωνται στὸ νοῦ. Τί κρίμα νὰ μὴ θυμᾶμαι παρὰ τὸν τίτλο τῆς «Γυφτοπούλας», ἀτὸ τὰ πρῶτα διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη. Θαρρῶ πῶς μέσα σὲ κεῖνο ἀξιοπερίεργα ζωγραφίζοντανε ἡ γυφτουριά. Στὸ «Βοτάνι» τῆς Ἀγάπης» τοῦ Δροσίνη μὲ κοιταζουν ἀκόμα τὰ γαλανὰ ματια τῆς Ζεμφύρας κι ἀκόμα μὲ σφαζουν. Καὶ στὸ πλευρό της ὁ Γυφτοκαβουρας, βδελυρὸς καὶ πεζός, καθὼς εἶναι προσεκτικὰ φωτογραφημένος. Στὸ «Διάκο» του ὁ Βαλαωρίτης πῆρε τὸ θυμὸ ἀπὸ τὴν ἀρματωλικὴ καρδιὰ του καὶ τὸ χρῶμα ἀπὸ τὴ χρωματοθήκη τοῦ Ουγκὼ κ' ἔστησε ἀνάθεμα τῆς ἀφωρισμένης φυλῆς μὲ τὸ γύφτο ποῦ μᾶς παρουσιάζει. Δυὸ τρεις φορὲς ποῦ πῆρα παιδάκι νὰ διαβάσω μεγαλόφωνα τοὺς στίχους του ἐκείνους, κ' ἔτυχε μιὰ παιδοῦλα στὸ πλάϊ μου νὰ κούσῃ, ἡ παιδοῦλα τρόμαζε καὶ βούλωνε τὰ αὐτιά της (1). Στὸ «Götz de Berlichingen» τοῦ Γκαῖτε ὁ γύφτος ἀνακατώνεται μὲ τὴν ὀνειροφαντασιὰ νυχτερινὴ μαυρίλα τοῦ δάσους ποῦ φωλιάζει, καὶ παίρνει κατὶ ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ πρωταγωνιστῆ, τῆς τραγῳδίας· τὸν ἥρωα ὅλοι τὸν ἀρνηθῆκαν καὶ βρίσκεται ὁ γύφτος τελευταῖος του σύντροφος. Καὶ κατοτε διαβάζοντας τὸ «Μπραντὴ» τοῦ Ἴψεν ξανοιξα γοργὸ τὸ πέρασμα τῆς παντα διαβατάρικης φυλῆς κι ἀνατριχιάζοντας ἄκουσα ἕνα βόγγο σὰ νὰ εἶταν τὸ τραγοῦδι της. Μὲ τοὺς «Ἀτσίγγανους» τοῦ Πούσκιν τελειωτικὰ μᾶς δείχνεται σὲ δυὸ τρεῖς στίχους ἡ σημαδεμένη φυλὴ μαζὶ τῶν ἄγριων καὶ τῶν ἄνομων, τῶν μαλακῶν καὶ τῶν ἀτολμων. Ὅμως ὁ καθεαυτὸ ἥρωας τοῦ τραγουδιοῦ, ξένος ἀπὸ τὸ Νότο, νόθος μέσα στοὺς καθαραίματους γύφτους, εἶδός τι Ὀθέλλου καὶ Γκιαούρ μαζί, ξω-

1. Ὁ Πασπάτης εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς δικούς μας καθὼς ξέρω, ποῦ μάζεψε λογῆς πληροφορίες καὶ παρατήρησες γιὰ τοὺς γύφτους. Κοίτα μιὰ πραγματεία του στὴν «Πανδώρα» (Τ.Η.) καὶ τὸ γαλλικὰ γραμμένο βιβλίο του «Etudes sur Tchinghianès. 1870

Τὴ μαλαματένια τὴν ἀλυσίδα, ποὺ τῆς χάρισε ἡ Ὄλια, θὰ κοιτάξῃ νὰ τὴν πάρῃ, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ σὲ ξένα χέρια, τοῦ ἀδερφοῦ της ἢ τῆς κουνιάδας. Νὰ ρωτήσῃ τὸ δήμαρχο ἡ Ἄννα γιὰ μιὰ καλὴ θέση στὸ νεκροθαφεῖο. Ἡ Ἄννα τοῦ τόταξε. Τὴν ἔβλεπε σταναχωρημένη, λυπημένη. Σφιχτοφιλιθήκανε καὶ τοῦ ἔλεγε πῶς μπραβο του ποὺ τὸ χρέις του κάνει. Μὰ ἡ Ἄννα δὲν ἔμοιαζε διόλου βέβαια γιὰ τἀποστέλεσμα. Σὰ φοβισμένη τοῦ φανηκε, σὰν ἄθαρρη. Ἀφτὸ ἴσως νὰ τοῦ ἔδωσε καὶ θαῤῥος.

—«Δὲν πέθανε ἀκόμη καὶ τὴ θάψαμε. Ἂς ἀφήσουμε τέτοια λόγια».

Καὶ τόντις. Ὁ Ἀντρέας ἔλπιζε ποὺ ἔλπιζε. Προτοῦ πλαγιάσῃ, ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδι ποὺ φοροῦσε στὸ μικρό του τὸ δάχτυλο καὶ ποὺ τόβαζε; τὴ νύχτα, σ'ἕνα κρουσταλένιο τετράγωνο πιατάκι. Ἐκεῖνο τὸ βράδι δὲν τόβαλε ἀμέσως, παρὰ τὸ σήκωσε, τὸ σίμωσε στὸ φῶς τῆς λαμπας καὶ διάβασε τὴν ἐπιγραφὴ ποὺ εἶχε μέσα, Hyeme et aestate et prope et procul usque dum vivam et ultra. Ῥητὸ ποὺ τὸ βρῆκε ἡ Ὄλια σ' ἕνα ἰταλικὸ ῥομάντζο, καὶ σὰν ἀπὸ προαίσθημα, δυὸ μῆνες πρὶν πεθάνῃ, ἔστειλε νὰ τὸ χαράξῃ ὁ χρυσοχὸς στὴ Βενετιά. Et ultra! Νὰ λοιπὸν ποῦ ζοῦσε. Νὰ λοιπὸν ποὺ θὰ βοηθήσῃ. Καὶ τοῦ ξαναδρόσισε ἡ πλάνη τὴν καρδιά.

Ὁ Ἀντρέας, ἀπὸ τὴν παρασκεβή, δυὸ τοῦ Σταβροῦ, ποὺ ἤρθανε οἱ γιατροί, ἂν καὶ τοῦ εἶπε ὁ κ. Σεβιλὰς πὼς ἡ κάμαρα τῆς Κατινούλας ἑτοιμη στὴν κλινικὴ ἀπὸ τὸ σάββατο, ἀποφάσισε νὰ φύγουνε τὴν κεριακή; τέσσερεις. Τέσσερεις τοῦ Σταβροῦ, τετάρτη, πρωτοπάτησε τότες καὶ στὴ Βενετιά. Ξεκινήσανε λοιπὸν τὶς δυόμισυ τἀπόγεμα. Ἡ Κατινούλα ἡσυχη. Ἀποχαιρέτησε ὅλο τὸν κόσμο χωρὶς νὰ τῆς ἀποφανῇ στὸ πρόσωπο καμιὰ συγκίνηση, ἀκόμη καὶ σὰ φίλησε τὴ Μοιρίτα. Τὸ πιὸ περίεργο σταθηκε ποὺ καὶ τὸ παιδὶ δὲν ἔδειχνε διόλου συγκινημένο. Ταχτικά, ἡ Μοιρίτα κάθε μέρα, πρωὶ καὶ βράδι, ἀνέβαινε στῆς Κατινούλας, νὰ τὴ χαδέψῃ καὶ νὰ χαδεφτῇ. Κατάλαβε ἀμέσως πὼς ἐδῶ λῦπες καὶ μοῦτρα δὲ χρειάζουνται. Τὸ κατάλαβε καὶ στὴν ἀναχώρηση. Γελοῦσε, τῆς ἔλεγε μάλιστα πὼς θὰ κάμῃ λαμπρὸ ταξίδι. Τῆς τὸ λέγανε κ' οἱ μουσαφίρηδες κ' οἱ δοῦλοι κ' ἡ Ἄννα μὲ τὸ χαμόγελό της τὸ καλό. Κατεβήκανε νὰ τοὺς ξεπροβοδέψουνε ὡς τὴ στράτα. Κι ἀλήθεια εἴτανε μιὰ γλύκα ὁ καιρός. Στὴν Μπρετάνια χυνοπωριάζει γλήγορα καὶ συχνοβρέχει τοῦ Σταβροῦ. Ἐκείνη τὴν κεριακή, λὲς καὶ φύλαξε ὁ οὐρανὸς τὰ καλοκαιριατικα τὰ στολίδια του. Στὴ θαλασσα καὶ στὴ στεριὰ, γαλήνη ποὺ δὲ γράφεται. Δὲν ἔκαιγε ὁ ἥλιος, δὲ φλογοβολοῦσε, εἰρήνεβε τὴν πλάση καὶ τὰ πλαστα. Σώπαινε ἡ γῆς. σωπαίνανε τὰ λιβάδια, τὰ δέντρα σωπαίνανε. ἀπονυχωμένα, παιδαρωμένα στὸ ἥμερο φῶς, σὰ νὰ τοῦ λέγανε νὰ τὰ ζεστάνῃ ὅπως θέλει. Ξεσυνοδέβανε οἱ τρυφερωμένες οἱ ἀχτῖδες μυστικὰ ἕνα κορίτσι φτωχὸ ποὺ ἴσως καὶ νὰ τὸ καστεροῦσε ὁ Χάρος, στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου.

Ὁ κ. Μαλκμς, ποὺ τοὺς συντρόφεβε εἶχε δανίσει τάμαξι του καὶ τἄλογό του στὴν Ἀντρέα, γιὰ νὰ κάθεται ἡ ἄῤῥωστη πιὸ μαλακὰ καὶ νὰ μὴν τραντανίζεται ἀπὸ ἀσυνήθιστα ζώα καὶ ξένες βόδες. Ἡ Κατινούλα μισοπλαγιασμένη, κοίταζε δῶθε κεῖθε, ἀνάσαινε τὸν καθαρὸ τὸν ἀέρα, χαιρόταν τὴ ζωή, σὰ νὰ μὴν ἔπαθε ποτέ της. Τἄφερνε ἡ ἀλλαγή, ὅπως τοῦ τὸ ξηγοῦσε περίφημα ὁ κ. Σεβιλὰς! Συλλογιόταν κι ὁ καημένος ὁ Ἀντρέας πὼς τῆς ἀξίζει τόντις, πὼς εἶναι δίκιο πρᾶμα. τουλάχιστο νἀπολαύῃ τέτοια παρηγοριὰ, νὰ τὸ φανταστῇ τουλάχιστο πὼς ξαναζῇ.

Φτάσανε στὸ Λ...., ἡ ὥρα τρεῖς καὶ σαράντα. Ἡ Κατινούλα σὰ μουδιασμένη λιγάκι. Ἔπρεπε νὰ

μαντικὸς αἰσθηματίας, φονιᾶς ἀπὸ τὸ πάθος τῆς γυναίκας. Πόσο διαφορετικὰ καὶ μὲ τὶ ὠμὸ καὶ ἀστόλιστο πραγματολογισμὸ — ποῦ εἶναι κι αὐτὸ ἕνας τρόπος γιὰ νὰ ἐξιδανικεύῃς — ζωγραφίζεται ὁ γύφτος, σὲ μιὰ σκηνὴ τοῦ Σαιξπήρου! μὲ τὸ βοεμὸ Βερναρδῖνο! Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ παραλυμένος κι ὁ παράλυτος, μὰ ποῦ τίποτε δὲ φοβᾶται καὶ ποῦ τοῦ εἶναι τἄφπάντα ἀδιάφορα, ποῦ βαριέται τὴ ζωή, ποῦ βαριέται καὶ τὸ θάνατο, καὶ ποῦ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε νὰ πεθανῃ, οὔτε νὰ ζήσῃ. Ἀνάμεσα στὸ γιομισμένο ἀπὸ βυρωνισμὸ ρωμαντισμὸ τοῦ Σλάβου καὶ στοῦ Ἄγγλου τὸν πραγματισμὸ τὸν ὁλοζώντανο ὁ ἰδεολογισμὸς τοῦ γύφτου τοῦ δικοῦ μου δὲν τολμῶ καὶ νὰ φαντασθῶ πῶς μπορεῖ νὰ σταθῇ. Ὅμως ὅσο κι ἂν εἶναι μικροκάμωτος ὁ ἥρωας μου μπροστὰ σὲ κείνους τοὺς γιγάντους, θὰ μποροῦσε νἄχῃ κάποιο γνώρισμα ποῦ νὰ τὸν ξεχωρίζῃ μέσα στὴ μικρότη του, κι αὐτὸ τοῦ φτάνει. Ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» πρέπει νὰ βαλθῇ στὴ σειρὰ τῶν ποιημάτων μου ποῦ τὰ ὀνομάζω «Μεγαλα Ὁραματα», σὰν τὸν «Ἀσκραῖο» καὶ σὰν τὶς «Ἀλυσίδες» τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς». (Μάλιστα οἱ «Ἀλυσσίδες» εἴτανε στὴν ἀρχὴ ἕνας λόγος ἀπὸ τὸ «Δωδεκέλογο». Ἀργότερα εἶδα πῶς πηγαίνανε καλήτερα ξεχωριστές, καὶ τὶς ξεχώρισα). Μέσα στὸ «Δωδεκάλογο» μιλάνε ἡ ἐπικὴ παράδοση καὶ ἡ λυρικὴ σκέψη· καὶ κάποιο ἁπλὸ παραμύθι ξετυλίγεται μέσα του μὲ κάποιο νόημα ἔχει τόσο ἁπλό. Κ' ἐδῶ θὰ ταίριαζε νὰ θυμηθοῦμε καὶ κάποια σημαντικὰ λόγια ἀπὸ τὸν Πλατωνικὸ «Φαίδωνα»: «Τὸν ποιητὴν δέοι, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους». Μὲ τὸ μῦθο πῆρα νὰ δουλέψω. Ὁ Γύφτος, τῆς φυλῆς του διαλεχτὸς, μποροῦσε νὰ κραξῃ σὰν τὸν Ἡράκλειτο «εἷς ἐμοὶ χίλιοι», ἥρωας ἀταίριαστος μέσα στοὺς ὁμόφυλους, «ξεχωριστὸς μέσα στοὺς ξεχωριστοὺς» ἔχει βαθειὰ τὴ συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς συντροφικῆς ζωῆς, καὶ δὲν τὰ ταιριάζει μὲ τὴ συντροφιά· θέλει νὰ δουλέψῃ σὰν τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν τὸ δύνεται· δοκιμάζει κάθε τέχνη, καὶ κάθε τέχνη τοῦ εἶναι στενὴ κι ἀνάποδη· στενὴ κι ἀνάποδη καὶ ἡ ἀγάπη του ποῦ τόσο πλατειὰ τὴν ὠνειρεύτηκε. Τέλος μιὰ μέρα βρίσκει ἕνα μυστηριώδικο βιολί, κληρονομιὰ ἀπὸ κάποιο γέροντα ἱερὸ προφήτη. Παίρνει τὸ βιολί, καὶ μὲ τὸ παίξιμό του βρίσκεται σὰ νέος ἄνθρωπος. «Στὸ νοῦ του πρόβαλε, καθὼς λέει ὁ Λεοπάρδης στὴν «Ἀσπασία» του, νέος οὐρανός, νέα γῆ, καὶ μιὰ θεία ἀχτίδα». Οἱ ἄνθρωποι ἀνατριχιάσαν καὶ θυμῶσαν πιὸ πολὺ μὲ τὸ βιολί του· μὰ τὰ παιδιά, οἱ μελλόμενοι ἄνθρωποι, γοητεύονται ἀπὸ τὸ βιολί του· καὶ τοῦ φτάνει. Τέτοιο, ἀπάνου κάτου, τὸ παραμύθι. Ἡ ἐπικὴ παράδοση φέρνεται γύρα στὴν ἀτσιγγάνικη γενιά, καθὼς πρωπαρουσιάζεται στὴ Θράκη, ἑκατὸ χρόνια ἀπάνου κατου πρὶν ἀπὸ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης, καὶ σταίνει τὰ τσαντήρια της ἀπόξω ἀπὸ τὴν Πόλη. Στὸ βάθος τῆς ζωγραφιᾶς ξανοίγεται μὲ τὴν ἀχνάδα τοῦ ὀνείρου ἡ θεοφύλαχτη — θεοκαταρατη τότε — μεγάλη Πολιτεία, «τοῦ πόθου μας ἡ γῆ» καθὼς τὴ χαιρετάει κάπου ὁ Μαρκοράς. Χρόνου ὡρισμένου ἰδέα στὸ ποίημα δὲν ὑπάρχει. Τὸ νόημα τοῦ καιροῦ ποῦ περνάει φαίνεται πὼς οὔτε κι ὁ Ὅμηρος καθαρὰ τὸ ἔχει· δὲν πολυσκοτίζονται γιὰ τέτοια οἱ ἐπικοί· ἂς τοῦ συχωρεθῇ καὶ τοῦ τραγουδιοῦ μου, γιὰ ὅ,τι κρύβει ἐπικό· καὶ γιὰ ὅ,τι κρύβει στοχαστικό. Ἀνακατώνω, φαίνεται, τὸν ἥρωά μου τὸν ἴδιο σὲ πράματα καὶ σὲ λογισμοὺς ποῦ κυλᾶνε ἀνάμεσό τους χωρίζοντας τα χρόνια καὶ καιροί. Μὰ ἐγὼ δὲ διηγοῦμαι ἥσυχα καὶ κανονικά· ὅπως ὅπως κοιτάω μὲ τὴν ὅποια τέχνη μου νὰ ξεκαθαρίσω ὅσα βλέπω σὰν ὄνειρο. Ἡ λυρικὴ σκέψη (1) ξεμυτίζει, θαρρῶ, παντοῦ στὸ ποίημα, καὶ χωριστὰ κι ἀνάκατα, καὶ στὰ κύρια μέρη καὶ στὰ ἐπεισοδιακά. Ὅμως ἐκεῖ ποῦ τἄλλα μέρη τοῦ ἔργου ποῦ δὲ δένονται καθεαυτὸ μὲ τὸ παραμύθι μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ἐπεισόδια τοῦ ἔργου, αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια μπορεῖς νὰ πῇς ἴσα ἴσα πῶς εἶναι τὰ κύρια μέρη τοῦ ἔργου, κι ὅλα τἄλλα ἀφορμὴ καὶ στολίσματα. Αἰσθάνομαι πῶς μὲ σφιχτοδένει κάτι μὲ τὴν ψυχὴ τῆς γυφτουριᾶς· ὅμως τὴ γύφτικη ζωή μου τὴ φωτίζει ὁ Λόγος· καὶ εἶναι ἡ Ποίηση τὸ ὑπέρτατο λουλούδι τοῦ Λόγου. Κανένα πόθο ξεχωριστὸ δὲν εἶχα νὰ πάρω κύριο σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ μου τὸ ζωγραφικὸ ξανάδομα μιᾶς γύφτικης ζωῆς καὶ πλάσης· τέτοιο μεταχείρισμα τῆς Τέχνης σὰ νὰ μὴ μ' ἀρέσῃ. Πρόφαση κι ἀφορμὴ τὸν ἠύρα τὸ γύφτο γιὰ νὰ ξεχύσω μὲ κεῖνο, μέσα σ' ἕνα τύπο ταιριαστὸ μὲ τὴν ψυχή μου, τὶς λαχτάρες μου τὶς διανοητικές· γιὰ νὰ ξαναπῶ κ' ἐγὼ τὴ συγκίνηση τοῦ ἀνθρώπου — κι ἂς εἶναι ἀδύνατ' ἡ φωνή μου — μπροστὰ σὲ κάποια προβλήματα τῆς ζωῆς, τὴν ὑποταγή του ἢ τὴν ἐναντίωση· τὴ συγκίνηση τοῦ πολίτη καὶ τοῦ μελετητῆ μπροστὰ σὲ κάποια ἐπεισόδια τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἔθνους του. Δὲν εἶμ' ἀπὸ κείνους ποῦ ἀνοίγουν προγράμματα στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ· ἐλεύτερα θὰ δουλέψῃ ὁ ποιητής, καὶ χωρὶς συνταγές, καὶ μόνον ἀκούγοντας τὴν ὅποια φωνὴ τῆς καρδιᾶς του. Μὰ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ στοχαζωμαι πῶς ἡ ἐθνικὴ μας ποίηση θἀποχτήσῃ τὰ πολυτιμότερα λουλούδια της, ἂν ἀκολουθήσῃ τὴν παραγγελιὰ τοῦ Βαλαωρίτη (1)· ἂν ἀποκκουμπήσῃ στὴν Ἐθνικὴ Ἱστορία, ἂν γίνῃ «ἡρωϊκή, τουτέστιν ἐπική». Ὁ μελλόμενος μεγάλος ποιητὴς τῆς Ρωμιοσύνης, ὁ βασιλιᾶς τῶν ποιητῶν της, θὰ βρεθῇ πῶς ἀνταμωσε μὲ τὴ λεβέντικη πνοὴ τοῦ «Διάκου» καὶ τοῦ «Φωτεινοῦ» τὴ συνθετικὴ δύναμη τῶν «Ἐλευτέρων Πολιορκημένων». Τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδανικά, ὅταν ἀνθίζουν καὶ ζοῦνε στὸ σπίτι τοῦ καθενός, ὁ ποιητής τους χτίζει παλάτια· τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδανικά, ὅταν ξεπέφτουν, κι ὁ καθένας τα διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὁ ποιητὴς τὰ παίρνει στὸ καλύβι του καὶ ἄσυλο τους δίνει (2). Ἡ λυρικὴ σκέψη στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» δὲ στέκεται ἡσυχη· περπατάει παραδέρνοντας καὶ παίρνει τρόπους διαφορετικοὺς καὶ πάει ἀπὸ τῆς πικρῆς ἀρνησης τὰ πειράγματα καὶ τὰ μυρολόγια στὰ θριαμβευτικὰ συλπίσματα τῆς πίστης, κι ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία κα τὸ μηδενισμὸ στὸ διαλαλημα τῆς ἐνεργειας, τῆς προκοπῆς, τῆς ἀντρίκιας ἀγαπης, τῆς πεποιθησης προς ὡραῖο κάτι ποῦ μέλλεται· ὁ ἥρωας μου χαλαστής καὶ πλάστης, μὲ τὴν ἀραδα.

Μπορεῖ νὰ εἶναι χαλαστὴς ἀδέξιος καὶ πλαστὴς ἄτυχος. Μπορεῖ τὸ ποίημα νὰ μὴν ἀξίζῃ. Δὲν ξέρω καλὰ τί λογῆς εἶναι· τὸ ξανακοιτάζω. Καὶ τώρα

1) Ἀστεῖος εἶναι ὁ τρόπος κάποιων ποῦ νομίζουνε πῶς ἡ σκέψη στὴν ποίηση εἶναι κάτι τι θελληματικὸ, κρυερὸ καὶ μαθηματικὰ λογαριασμένο. Ἡ σκέψη εἶναι τὸ ἴδιο τὸ αἴσθημα, σὲ ἀνώτερο βαθμὸ καὶ σὲ ὅλη του τὴ δύναμη· εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ γενικοῦ ἂν δὲν τοὺς συγκινῇ, τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτούς. Ποίηση, βέβαια, μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ χωρὶς τὴ σκέψη· ἡ λυρικὴ σκέψη δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν ποίηση· δὲν μπορεῖ λαμπρότερα νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμό της ἡ ποίηση παρὰ μὲ τὴ λυρικὴ σκέψη.

(1) Στὸν πρόλογο τῆς «Κυρᾶ Φροσύνης».

(2) Ἀπὸ μιαν ἄλλη ὄψη, ἕνα δρόμο ποῦ χρειάζεται νὰ πάρῃ ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση, γιὰ νὰ ξήσῃ τὸν προορισμό της, μᾶς τὸ δείχνει ὁ Ψυχάρης, στρογγυλὰ καὶ σωρὰ, στὸν πρόλογο τοῦ «Ρωμαϊκοῦ θεάτρου» (σελ. 58—61). Πρέπει νὰ τὸ σημειώσω ἐδῶ, μολονότι ὁ Ψυχάρης ἴσα ἴσα μιλώντας αὐτοῦ γιὰ τὴν ποίηση, κι ἀνάμεσα σὲ ἄλλες τῶν νέων προσπάθειες καὶ τέχνες ποῦ κάπως τὶς χτυπᾷ, ἐννοεῖ καὶ κάποιο δικό μου ποίημα. Μὰ εἶναι ἄλλο ζήτημα τὸ δικό μου, χωριστό· τώρα ἐδῶ δὲ μὲ μέλει γιὰ τὸν ποιητὴ· φροντίζω γιὰ τὴν ποίηση.

1) Στὸ δρᾶμα «Ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ».

προσμένουνε ὡς τὶς τέσσερεις καὶ δέκα, ποὺ ἔφεβγε τὸ τραῖνο, νὰ τοὺς πάῃ στὸ Πλ.... ὅπου ἔπιανε ἡ μεγάλη γραμμὴ μεταξὺ Παρίσι καὶ Μπ..., Μπ. καὶ Παρίσι. Τὸ ἐξπρέσσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ Πλ... στὶς πέντε παρὰ δέκα, φτάσανε στὶς πέντε παρὰ τέταρτο μὲ τὸ τραῖνο τῆς πλαγιογραμμῆς. ὥστε εἴχανε καιρό. Μὰ τὸ ἐξπρέσσο, ἀντὶς νὰ φτάσῃ στὶς πέντε παρὰ δέκα, ἔφτασε στὶς πέντε καὶ πενήντα. Ὁ Ἀντρέας εἴτανε μόνος μὲ τὸ δοῦλο τοῦ κ. Μαλαμέ, ποὺ τοὺς ἀποχαιρέτησε στὸ Λ.... Μικρὸς κιόλας ὁ σταθμὸς τοῦ Πλ..., ἀνεβόλεοτος, κ' ἡ Κατινούλα φοβερὰ κουρασμένη. Τῆς κουβάνιασανε ὄξω μιὰ πολθρόνα ὁ Ἀντρέας μὲ τὸ δοῦλο, γιατὶ μέσα πιανότανε ἡ ἀναπνοή της. Τὰ πόδια της πρησμένα καὶ τῆς πονούσανε. Ζαλισμένη καὶ κούτσευε νὰ λιγοθυμήσῃ. Ἅμα ἔφτασε τὸ ἐξπρέσσο, τὴν ἀνεβασανε γλήγορα γλήγορα οἱ δυό τους, τὴ στρώσανε στὴ θέση της, ἔδωκε ὁ Ἀντρέας δέκα φράγκα τοῦ δούλου καὶ κλείδωσε τὴν πορτίτσα τοῦ βαγονιοῦ. Ὡστόσο τὸ τραῖνο δὲ σαλεβε· ὕστερις ἀπὸ δυὸ τρεῖς γύρους, ἀπομακρύθηκε λιγάκι ἀπὸ τὸ σταθμό, καὶ σταθηκε. Πέντε λεφτά, δέκα, δεκαπέντε, τίποτα. Κοίταξε ὁ Ἀντρέας ὄξω ἀπὸ τὸ παραθυρο, φώναξε τὸ σταθμάρχη, τί τρέχει; Ἔτρεχε ποὺ ἡ ἀτμομηχανὴ ἔπαθε ἀβαρία. Χρειαστηκε νὰ τελεγραφήσῃ ὁ σταθμαρχης στὸ Μ.. .., νὰ φέρουνε ἄλλη. Ὥσπου νἄρθῃ, ἐννοεῖται, ἡσυχία. Φαντάζεσαι τὸν κανονικό, τὸν ταχτικό μας τὸν Ἀντρεα. Μὰ ποιός δὲ θὰ χολόσκανε, μὲ μιὰν ἄβρώστη;

—«Ἀνώτερη βία, εἶπε ὁ σταθμάρχης τοῦ Ἀντρέα ποὺ θύμωνε».

Καὶ σωστὰ δὲν τόλεγε ὁ ἀγαθὸς ὁ σταθμάρχης, ποὺ δὲν ἔφταιγε κιόλας. Δὲν εἴτανε ἀνώτερη βία, εἴτανε ἡ μηχανικὴ κατώτερη ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἔπρεπε. Οἱ ἑταιρίες οἱ σιδεροδρομικὲς προτιμοῦνε φυσικὰ νὰ κερδίσουνε παρὰ νἀλλάξουνε μιὰ μηχανὴ προτοῦ χαλάσῃ. Κ' ἔτσι ὅλα τὰ κακὰ προέρχουνται ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκεια ὄχι μόνο τοῦ ὑλικοῦ, μὰ καὶ τοῦ προσωπικοῦ, ὅπως ἔμελλε ὁ Ἀντρέας νὰ τὸ δῇ στὸ Μπ.. τὸ ἴδιο. Τὸ τραῖνο ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Πλ... στὶς ἑφτὰ παρὰ πέντε. Βράδυαζε. Ἔφτασε στὸ Μπ... νύχτα, στὶς ἐννιὰ καὶ δέκα μόνο, ἀφοῦ καὶ πάλε στάθηκε κανένα τέταρτο τῆς ὥρας ὄξω, πρὶν μπῇ μέσα στὸ σταθμό! Στὸ σταθμὸ μέσα, ὑπάλληλους δὲν εἶχε. Ἀπομνήσκανε δυὸ ποὺ φέβγανε μάνι μάνι, ἐπειδὴ δούλεβε δούλεβε ἀπὸ τὰ χαράματα, θέλεις καὶ νἀναπαφτῇς, νὰ μὴν ξεθεώνεσαι, ἅμα τέλειωσε ἡ περεσία μὲ τὸ στερνὸ τραῖνο τῆς μέρας. Τοὺς βάσταξε ὁ Ἀντρέας ἀπὸ τὸ βοῦχο, τους ἔδωσε ἀπὸ πέντε φραγκα τοῦ καθενός, να τονὲ βοηθήσουνε, νὰ κατεβασουνε τὴν ἄβρωστη ἀπὸ τὸ βαγόνι, νὰ τὴν καθήσουνε σὲ μιὰ καρέγλα, νὰ τὴν πάνε ὡς τἄμαξι. Ὅταν ἀνέβηκε μὲ τοὺς δυὸ ὑπάλληλους στὸ χώρισμα τοῦ βαγονιοῦ ὅπου πρόσμενε ἡ Κατινούλα μονάχη, τί βλέπει; Δυὸ τσαχπίνια, δυὸ παλιαθρώπους ἀπὸ κείνους ποὺ μαζώνουνε, σὰν ἀδειαζουνε οἱ πλουτέλειες κ' οἱ πρῶτες τάξες, ὅ τι παραπέσῃ, φαγί, μποτίλιες, ἄς εἶναι καὶ φημερίδες. Βρήκανε δούλα μὲ τὴ σκούφια καὶ θέλανε τώρα νὰ τὴ διώξουνε, γιὰ νὰ χτυπήσουνε τὰ πράματα. Τοὺς ἔδιωξε ὁ Ἀντρέας δυνατά, καὶ τέλος τῶν τελῶνε κατεβήκανε. Δὲν εἶχε ὑπάλληλο νὰ τοῦ φορτώσῃ τὰ μικρὰ τὰ μπαγάλια. Παρακάλεσε τὸν ὑπάλληλο ποὺ παίρνει τὰ μπιλλιέττα καὶ τοῦ ἔδωσε δυὸ φράγκα, νὰ τοῦ κουβαλήσῃ τὴ βαλίτσα του τὴν ἀχώριστη, ἐνῶ φροντίζε ὁ ἴδιος γιὰ τὴν Κατινούλα. Γύρεψε τἄμαξι. Τίποτις. Τἄμαξι τῆς κλινικῆς, τόση ὥρα ποὺ δὲ φαινότανε τὸ τραῖνο, φεβγάτο πιὰ καὶ πιθανὸ πιασμένο ἀπὸ ἄλλους ἀβρώστους. Γύρο στὸ σταθμό, μητε ἴσκιος ἁμαξιοῦ. Ἀπελπιστηκε ὁ Ἀντρέας. Εἶπε πῶς θὰ παραπονεθῇ, πὼς θὰ κάμῃ. Κατόπι κατάλαβε πὼς ὅ τι κάμῃ, περιττό. Θὰ παραπονεθῇ δηλαδὴ

ξεχνῶντας το, κι ἄσχετα μ' ἐκεῖνο, βλέπω πῶς ταιριάζει ἐδῶ νὰ ξαναθυμηθῶ τρία μεγάλα σημάδια ποῦ ξεχωρίζουν, ἀνάμεσα στἄλλα, τὴ νέα Τέχνη, καὶ ποῦ δύσκολα μπορεῖ καὶ ἡ Ποίηση νὰ τὰ παραμερίση, ἐξὸν ἂν θέλη νὰ χάση ὅ,τι κρύβει οὐσιαστικώτερο ἀπὸ νόημα κι ἀπὸ χάρη. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ νέα Ποίηση ἔχει κάτι τι κομματιαστό. Εἶναι τὸ σημάδι ποῦ κάνει τὸ ποίημα νὰ παραλλάζη ἀπὸ τὶς κανονικὰ καὶ σύμμετρα πλεγμένες, μὲ ἀρχή, μέση καὶ τέλος ἱστορίες καὶ νὰ τὸ δείχνη πιὸ πολὺ σὰ σύντριμμα ἀπὸ κάποιο ἄλλο ποίημα ποῦ δὲν ξέρουμε, καὶ κάτι τι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος, ποῦ πάει καὶ ποῦ δὲν ἀναπαύει, ποῦ εἶναι σὰν τὴν «ἀπέραντη μελῳδία» τὴ Βαγνερική. Ἔπειτα ἡ νέα Ποίηση ἔχει κάτι τι συνθετικό. Εἶναι τὸ σημάδι ποῦ κανει τὸ ποίημα, εἴτ' ἕνα σονέττο, εἴτ' ἕνα βιβλίο, νὰ μὴ μπορῆς νὰ τὸ βάλης σὲ ὡρισμένο λογοτεχνικὸ εἶδος, ἤ, κατὰ τὴν ὥρα καὶ κατὰ τὴν περίσταση, νὰ τὸ περνᾷς ἀπ' ὅλα τὰ εἴδη. Ἔπειτα ἡ νέα Ποίηση ὅσο πάει καὶ πιὸ πολὺ καταφρονεῖ καθε τι ὑπερφυσικὸ ποῦ ἔρχεται ἀπέξω σὰν ὑποχρεωτικὸ βοήθημα στὸ ξετύλιμά της ἀπὸ θεοὺς φερμένο ἢ ἀπὸ δαιμόνους, καὶ ποῦ δὲν τὸ δικαιολογεῖ κάποιος ἀπὸ καλαισθητικὴ ἢ ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἀνάγκη συμβολισμός. Μὰ καλὰ καλὰ τὸ ὑπερφυσικὸ δὲν ἔλειψε· μετατοπίστηκε μόνο. Τὸ θάμα ὑπαρχει πάντα στὴν ἀνθρώπινη ψυχή, καὶ στὴν πιὸ ταπεινὴ καὶ μὲ τὴ ζωὴ τὴν πιὸ ἥσυχη. Τέλος τὸ ἐξοχώτατο γνώρισμα τῆς νέας Ποίησης εἶναι ἡ ἀγάπη της πρὸς τὸ ὄνειρο. «Εἴμαστε ὑφασμένοι ἀπὸ τὰ ὀνείρατα, καὶ τὴ φτωχὴ ζωή μας ἕνας ὕπνος τὴν περικυκλώνει»,ὦ μεγαλώτατε τοῦ Πρόσπερου δημιουργέ! Ἡ Ζωη, ὄχι καθὼς μᾶς τὴ δείχνουνε στὸν ξύπνο τὰ πράματα, μὰ καθὼς μᾶς τὴ μισοδείχνουνε στὸν ὕπνο τὰ ὄνειρα. «Ὅλη ἡ τέχνη τοῦ στίχου καὶ τοῦ ποιητῆ—το εἶπε ὁ Βαγνερ σ' ἕν' ἀπὸ τὰ μουσικά του δράματα, νομίζω—σὲ τοῦτο κρέμεται: νὰ παρασταίνῃς τὴν ἀλήθεια τοῦ ὄνειρου».Τώρα τελευταῖα κάποιος σοφὸς καθηγητὴς(1) ὑποστήριζε πῶς ἡ Καλλιτεχνία στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα θὰ καταντήση, ἀποκλειστικώτερα, ἰδεολογική, ὑπονοητική, ποιητική· ἡ φωτογραφική, καθὼς προχώρησε τόσο πολὺ καὶ μᾶς γνώρισε στενώτερα μὲ τὴν ἀλήθεια, ἀναγκάζει τὴ δημιουργικὴ τέχνη νὰ ταμπουρώνεται πίσω ἀπὸ τοὺς γιομάτους νόημα κύκλους τῶν μορφῶν καὶ τῶν χρωμάτων, ποῦ εἶναι λαμψὴ ὅλα καὶ μυστήριο· δηλονότι νὰ τραβήξη ὡς ἐκεῖ ποῦ δὲ θὰ δύνεται νὰ πάη καμιὰ φωτογραφία, ὁσοδήποτε τελειοποιημένη, κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ πολύχρωμη. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει, ἰδιαίτερα, καὶ μὲ τὴν Ποίηση. Ὅσο πιὸ πολὺ ξαπλώνεται ὁ πεζὸς λόγος κι ὅσο παίρνει τόπο ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ στίχου, τόσο ὁ στίχος θὰ καταφεύγη στὶς δυσκολοπλησίαστες ἀπὸ τὸν πεζογράφο κορφὲς τοῦ ὄνειρου, θὰ γίνεται ἀποκαλυπτικός· κι ἀπ' ὅπου κι ἂν τοῦ κατεβαίνη ἡ ἔμπνευση,τὰ παρσίματά του θὰ μᾶς τὰ ξαναδίνη σὲ ὁράματα. Ὅμως δὲ θὰ πῆ μ' αὐτὸ πῶς τὰ ποιητικὰ ὁράματα δὲ θὰ τὰ καπισρώνη ὁ Λόγος καὶ πῶς δὲ θὰ τὰ θρέφη ἡ Ἐπιστήμη. Ὁ καιρός μας εἶναι, πρῶτα κι ἀπ' ὅλα κριτικός. Τῆς ἐλαφρῆς κι ἀφιλοσόφητης παραξενιᾶς τὰ παιγνιδίσματα, καὶ τὰ παραπατήματα, ὅσο καλοδούλευτα κι ἂν εἶναι, δύσκολα θὰ ταιριάζουν μὲ τὴ σοβαρότητα καὶ μὲ τὸ ὕψος καὶ μὲ τὴν κοινωνικότητα τῆς Τέχνης. Καὶ ἡ τολμηρότερη Φαντασία δὲ θὰ μπορῆ νὰ ξεγραψῆ ἀπὸ τὸ λογαριασμό της μιὰ πηγὴ τῆς Τέχνης, ἂν καὶ τόσο λίγο μεταχειρισμένη ἀκόμα,—καὶ μάλιστα σ' ἐμᾶς ἐδῶ—τὴ γνώση καὶ τὴν ἰδέα τὴν ἐπιστημονικὴ ποῦ μᾶς γλυτώνει ἀπὸ τὸ σιχαμερὸ ψέμα, ὅσο κι ἂν εἶν' ἑλκυστικὸ τὸ χαμογέλοιο του. Τί λογῆς εἶναι ἡ δημιουργικὴ λογοτεχνία; Σὰ νὰ τῆς ἔδωκε ὄμορφα τὸν ὁρισμὸ ὁ γάλλος Charles Morice:«Τὸ ὄνειρο τοῦ ἀληθινοῦ»(1).

*

«Παντοῦ πίνεις καλὸ κρασί, κάθε ποτήρι φτάνει τοῦ μπεκρῆ· μὰ γιὰ νὰ πιῆς καὶ γιὰ νὰ εὐφρανθῆς σοῦ εὔχομ' ἕνα ὡραῖο ἑλληνικὸ ποτήρι»· λέει ὁ Γκαῖτε σὲ κάποιο του τραγούδι. Σὲ τέτοιο ποτήρι βέβαια ποῦ μήτε ὁ ἴδιος ὁ Γκαῖτε τὄπινε πάντα τὸ κρασί του ὁ Γύφτος μου δὲν πίνει τὸ δικό του.Αὐτὸς δὲν προσφέρει κρασί· παίζει βιολί· κερνάει τὸν ἦχο. Κρασὶ ἀνίσως καὶ ὡρέγονταν ὁ ἡρωάς μου, θὰ τὄβαζε σὲ ποτήρι γύφτικο, ποῦ δὲν πιστεύω νὰ μοιάζη μὲ τὰ ὡραῖα ἑλληνικὰ ποτήρια. Ἐγὼ πιστεύω πῶς τὸ κρασὶ εὐφραίνει πιωμένο σὲ καθε λογῆς ποτήρι. Ἔπειτα καὶ τὰ ὡραῖα ἑλληνικὰ ποτήρια εἶναι λογῆς κι αὐτά, καὶ γιὰ τὸ ξεχώρισμα τῆς πατρίδας μερικῶν χρειάζεται γυμνασμένο ματι. Ἡ ἁρμονία, τὸ μέγα γνώρισμα τοῦ ἑλληνικοῦ νοῦ, δὲ μετριέται μὲ τὴν πήχη τῶν κλασσικῶν κανόνων. Ἁρμονία τάχα δὲ σημαίνει νὰ σφιχταιριάζῃς τὴ μορφὴ καὶ τὴν οὐσία στὸ ἔργο σου σὲ τρόπο ποῦ νὰ μὴ μπορῆ τὸ ἕνα νὰ ὑπάρχη ἀκέριο χωρὶς τὸ ἄλλο; Κι ἁρμονία δὲ σημαίνει νὰ χωνεύουνε σὲ μιὰ συμφιλίωση καὶ σὲ κάποιο ταίριασμα οἱ πόλεμοι καὶ οἱ τριβουμίες εἴτε τῆς καρδιᾶς,εἴτε τοῦ νοῦ,εἴτε τῆς θέλησης;Ἂν κάποιο σημάδι κ' ἑνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ τοῦτα στοιχεῖα τῆς ἁρμονίας βρίσκεται κάπως μέσα σ'ἕνα ἔργο,τὸ ἔργο αὐτό, κι ὅσο κι ἂν στέκεται μακρυὰ ἀπὸ τὰ κλασσικά, μπορεῖ νὰ εἶναι στὸν Ἑλληνισμὸ σιμότερα ἀπὸ τὰ ἔργα ποῦ μᾶς ξεμυτίζουνε μ' ἐπίσημα διπλώματα λογῆς ὁμηρισμῶν καὶ ἀριστοτελισμῶν. «Μουσικὴν ποίει». Οἱ ἀρχαῖοι μεστώνανε ἀπὸ νόημα τὴ λέξη *μουσική*. Μουσικὴ γι' αὐτοὺς καὶ ἡ ποίηση, μουσικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ μεγίστη μουσική Μουσικὴ καὶ κάθε τι ποῦ σύμμετρα καὶ καλόρρυθμα μορφώνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη· μουσική, καθε παιδεία τῆς ψυχῆς. Οἱ νεώτεροι περιώρισαν τὸ νόημα τῆς λέξης *μουσική*, μὰ τὸ βαθύνανε πολύ. Ἡ ψυχὴ τοῦ γύφτου εἶναι μουσική· καὶ τὸ γνώρισμα τοῦτο πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε ὅλως διόλου μὲ τὸ νεώτερο νόημα, αἰσθηματικό, καὶ ἀόριστα καὶ ἀνήσυχα ἰδεολογικὸ καὶ ἀπέραντο. Καὶ ὁ στίχος τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου» εἶναι καὶ κεῖνος μακρυὰ ἀπὸ τὴν πλαστική· δὲ δένεται μὲ τὴν ἀττικὴ λεπτότατη μὰ δυσκολοσύντριφτη ἀλυσίδα· δὲ θυμίζει τὸ ἀνάγλυφο ποῦ πιάνει τόσο λίγο τόπο ἡ περισσή του χάρη. Ὁ στίχος αὐτὸς ἁπλώνεται μὲ τὴν πλατυρρημοσύνη· μπορεῖ νὰ συγγενεύη πιὸ πολὺ μὲ τὴν τέχνη τὴν τοιχογραφική. Τέτοια πλατυρρημοσυνη νομίζω πῶς δὲν εἶναι ἀσυμβιβαστη οὔτε μὲ τὴ φιλοσοφία τῆς ποιητικῆς τέχνης, οὔτε μὲ τὴν ἱστορία της, οὔτε μὲ τὸ ἐπικολυρικὸ ὕφος. Θὰ μποροῦσε βέβαια ὁ «Δωδεκάλογος» νὰ περιορίση τὸν κόσμο του σὲ λίγες ἑκατοντάδες στίχους· τὸ αἰσθάνομαι αὐτὸ ἐγὼ ποῦ ἔδωκα δείγματα τοῦ πιὸ πλατειοῦ στοχασμοῦ στὸ πιὸ λιγόστιχο τραγούδι μὲ τοὺς «Ἰαμβους καὶ Ἀναπαιστους», μὲ τὰ «Κομματια ἀπὸ τὸ Τραγούδι τοῦ Ἤλιου», μὲ τὶς «Ἑκατὸ φωνές».Εἶπε κάπου ὁ Ρεναν: «Δὲν πρέπει νὰ κόβουμε καμιὰ χορδὴ ἀπὸ τὴ λύρα τῆς ὁμορφιᾶς· ὅταν ὅλες μαζὶ χτυπᾶνε κάνουνε τὴ γιομάτη ἁρμονία τῶν ὡραίων ἔργων καὶ τῶν ὡραίων καιρῶν». Καὶ στὸ πιὸ πολύστιχο ποίημα ὑπαρχει τὸ καλλιτεχνικὸ ξεδιάλεμα καὶ πύκνωμα· φέρε το στὴν πεζολογικὴ καὶ κάπως ρητορικώτερη μορφή, καὶ θὰ δῆς νὰ γίνη διπλὸς καὶ τριδίπλος ὁ ὄγκος του. Μορφὴ πλαστικώτερη καὶ περισσότερο κρατημένη δὲν ταιριαζε καὶ με τὴν ἴδια τοῦ Γύφτου μου τη γύφτικη. Ἡ μουσικὴ τῶν Ἀτσίγγανων, εἰκόνα καθαρια τῆς ψυχῆς τους, ἔχει γνώρισμα της τὸ αὐτοσχέδιο καὶ τὸ αὐτόματο καὶ τὸ ἀκρατεγο, καὶ τὸ ἀκανόνιστο καὶ τὸ ἀνυπόταχτο· φυσικώτερα, τέτοια ἔμπνευση ἔπρεπε νὰ παρη τέτοιο δρόμο. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν ἐθνῶν ποῦ φέρνουνε φωτεινὴ βοήθεια γιὰ τὸ ξεδιάλυμα τῶν καλολογικῶν νόμων καθὼς βοηθᾶν γιὰ τὸ ξεσκάλισμα τῶν κοινωνικῶν νόμων οἱ συνήθειες τῶν ἀγρίων καὶ τῶν πρωτόγονων λαῶν, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ξεχωρίση σὲ δυὸ εἰδῶν τραγούδια· στὰ τραγουδια ποῦ ἀξίζουν ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἐκφραστικὴ συμπύκνωση καὶ ὀλιγολογία· καὶ στὰ τραγουδια ποῦ ἀξίζουν ἀπὸ τὸ μεγαλο τους ἄπλωμα· ἡ ἐπαναλαβὴ σ' αὐτὰ δίνει καὶ παίρνει· δὲν εἶναι ἀγάλματα, σὰν τὰ πρῶτα· μὰ γιὰ τοῦτο σὰ νὰ ζοῦνε ζωντανώτερα· σὰ νὰ εἶναι ὅλο ἀπὸ τσακίσματα χορευτικὰ κι ἀπὸ γυρίσματα. Στὴ σοφώτερα ξετυλιμένη τέχνη τοῦ λόγου, ἡ ἑλληνικὴ ποίηση, καὶ πιὸ πολὺ ἡ καλλιτεχνία της παρὰ ἡ ποίησή της, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰ πρῶτα· τὰ δεύτερα τὰς θυμίζει πιὸ πολὺ ὁ βιβλικὸς λυρισμός. Γνωρίζω πῶτώρα παντοῦ ὅπου ἡ ποιητικὴ Τέχνη ἀνθίζει ἢ ἀ-

(1) Salomon Reinach. «Apollo» 1905.

(1) Στὴν παρισινὴ «Nouvelle Revue» (15 Février 1884) λαμπρὰ πραγματευτηκε τὸ ζήτημα ὁ Ψυχάρης μὲ τὴ μελέτη του «La Science et les destinées nouvelles de la poésie» Ἀξιοσπούδαστη κριτικὴ τῆς ποιητικῆς ὁμορφιᾶς ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια.

σὲ ποιόνε; Στὴν ἑταιρία τὴν ἴδια; Τί βγῆκε; Στὸν ὑπουργό; Ναί, μπορεῖ ἄξαφνα ὁ ὑπουργος, ἂν εἶναι κανένα μεγαλο πρόσωπο στὴ μέση, νὰ φωνάξη τὸ διεφτυντή, νὰ σοῦ τὸν καταχίση. Τί φελᾷ ὅμως κι ἀφτό; Μήτε τὸ ὑλικό τους μήτε τὸ προσωπικό τους δὲ θὰ πολύνουνε οἱ ἑταιρίες. Θὰ προτιμήσουνε πάντα τὸν παρά. Λοιπόν, ποῦ νὰ προσφύγης; Νὰ στείλης ἄρθρο σὲ φημερίδα; Καμιὰ δὲ σοῦ τὸ δημοσιέβει. Μὰ κ' οἱ ταξιδιῶτες σὰ νὰ μὴν προσέχουνε σὲ τέτοιες μικροδουλειες, σὲ τέτοιες ἄργητες, σὲ τέτοιες ἀκαταστασίες. Στὸ Πλ...., ὅπου πρόσμενε ὥρα, ὅλος ὁ κόσμος κατέβηκε ἀπὸ τὰ βαγόνια, περπατοῦσε στὰ ψιχτίμια τοῦ σταθμοῦ, γελοῦσε, ἀγόραζε λουκάνικα, σαλαμια, ψωμί, ποῦ τὰ πουλοῦσε μιὰ γυναίκα σ' ἕνα πανέρι, καὶ τρώγανε. Δὲν παραξενέφτηκε κανένας. Μονοχνικὲς παλιὲς συνήθιες· σκύφτεις πάντα τὸ κεφάλι καὶ δὲ φυσᾷς.

Ὁ Ἀντρέας εἶχε βιάση νὰ γλυτώση ἀπὸ τὸ σταθμό. Φοβόταν τρόμερὰ για τὴν Κατινούλα. Ἡ σάλα μεγάλη, ἀψηλὸ τὸ ταβάνι, ἀνοίγανε οἱ πόρτες κάθε στιγμή, ἀέρας καὶ κρύο. Τὴν πλάγιασε ἀπάνω σ' ἕναν ξύλινο πάγκο ποῦ τῆς ἔσπανε τὰ κόκκαλα καὶ δὲ φελούσανε μήτε κουβέρτες μήτε σκλια. Εἶχε στείλει ἀμέσως ἄθρωπο νὰ τοῦ βρῆ ἁμάξι, τοῦ ἔδωσε κ' ἕνα φράγκο. Τἁμάξι ἄφαντο. Ἔδωσε πέντε φράγκα σ' ἕναν ἄλλονε νὰ τρέξη γλήγορα γλήγορα στὸ ξενοδοχεῖο, ἀπὸ κεῖ τουλαχιστο νἀρθῆ βοήθεια. Ἔφτασε πιὰ καὶ τἁμάξι τοῦ ξενοδοχείου. Μπήκανε μέσα. Σκληρὰ τὰ καθίσματα, πέτρα, καὶ τὸ μεγαλαμαξο, ἀπάνω στὴ λιθοστρωσιά, σωστὸς ἀντεροβγάλτης. Δεκα λεφτὰ ποὺ διάρκεσε ἡ στράτα, τοὺς φανήκανε δέκα αἰῶνες. Τέλος στάθηκε τἁμάξι. Ὁ Ἀντρέας εἶχε πεῖ τοῦ ἁμαξᾶ τὄνομα τοῦ δρόμου—δρόμος τοῦ Κάστρου—καὶ τὄνομα τῆς Κλινικῆς τοῦ κύριου Σεβιλᾶ, χωρὶς νὰ τοῦ πῆ τὸν ἀριθμό, ποὺ δὲ χρειαζόταν κιόλας, ἀφοῦ τοῦ βεβαίωσε ὁ ἁμαξᾶς πὼς γνώριζε τὴν Κλινική. Στὸ μέρος ὅμως ποὺ σταθήκανε, κλινικὴ καμιὰ δὲν ἔβλεπες. Μιὰ πόρτα θεόρατη, σὰν πυλώνας, ὁλάνοιχτη, καὶ μέσα χαος. Προχώρησε ὁ Ἀντρέας. Ἔμοιαζε νὰ εἶναι ἁμαξώνας, μὲ δυὸ ἁμάξια ξεζεμένα. Μπᾶς κ' εἴτανε πούπετις ἀπάνω ἡ Κλινική; Ἀνέβηκε τὶς σκάλες, ἕνα πάτωμα, δυό. Ψυχή. Καὶ σκοτάδι. Τὸ σπίτι κοιμισμένο. Κατέβηκε τότες στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ δὲ βάσταξε·

—«Μὰ θὰ τρελλαθῶ στὴν πόλη ἀφτή!»

Ὅ τι ποὺ τὄλεγε, μιὰ νόστιμη κοπέλλα, ντυμένη μισὸ σὰ μοναχή, μισὸ σὰν κυρία, πρόβαλε ὡς τἁμάξι καὶ τοῦ λέει, μ' ἕνα ἡσυχο καὶ γλυκὸ χαμόγελο.

—«Τὴν Κλινική μας γυρέβετε; Ὅλα ἑτοιμα. Ὁρίστε!»

Πήρανε τὴν Κατινούλα ἡ νοσοκόμα — νοσοκόμα τῆς Κλινικῆς ἡ νόστιμη κοπέλλα—κι ὁ δοῦλος, τὴν καθίσανε ἀγάλια ἀγάλια σὲ μιὰ πολθρονίτσα μαλακή, ποὺ ἀπὸ μπροστὰ κι ἀπὸ πίσω τὴ σηκώνανε δυὸ περαστὰ στρογγυλόξυλα, τὴ μετακομίσανε προσεχτικά, τὴ φέρανε σὲ μιὰ καμαρα ὄμορφη, ἄσπρη, παστρική, μὲ ταβάνι ἀψηλὸ καὶ μ' ἕνα λαμπρὸ κρεββάτι. Νομιζε ὁ Ἀντρέας πὼς ἀπὸ τὴν κόλαση περνοῦσε ἄξαφνα στὸν παραδεισο. Ἡ Κατινούλα χαρουμενη καὶ γελαστή. Τὸ δύστυχο τὸ κορίτσι σταναχωρέθηκε περισσότερο θαῤῥῶ στὸ ταξίδι μὲ τὴ σταναχώρια τοῦ Κυρίου, παρὰ μὲ τὰ βάσανα τὰ δικά της. Δὲν ἄξιζε νὰ χολοσκάνη γιὰ λόγου της καὶ στὸ τραῖνο καὶ στὸ σταθμὸ καὶ στἁμάξι. Ὡστόσο κάμποσα ἔπαθε ἡ κακόμοιρη, ἔπαθε καὶ κομμικά, γιατὶ ἐννοεῖται ταξιδέψανε πρώτη τάξη, σὲ κατι βαγόνια ποὺ τὰ χωρίσματα τους ἀνοίγουνε σ' ἕνα εἶδος πέρασμα ἢ μακρυνάρι ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη. Στὴ μιὰν ἄκρη βρίσκεται κ' ἕνα κοφὸ καμεράκι μ' ὅλα τὰ χρειαζούμενα γιὰ τουαλέττα, πλύσιμο καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Ἀντρέας κάθε τόσο ἀναγκα-

γωνίζεται νάνθίση, κ' ἔξω ἀπὸ μᾶς καὶ σ' ἐμᾶς ἐδῶ, τῆς ποίησης τῆς ἀρέσει τώρα πιὸ πολὺ νὰ ντύνεται σύμφωνα μὲ τἀγαλματένια τραγούδια τοῦ πρώτου εἴδους, παρὰ μὲ τοῦ δεύτερου εἴδους τὰ χορευτικὰ τραγούδια. Ἱστορικοὶ λόγοι πιὸ πολὺ σὲ ἄλλα ἔθνη ὡδηγήσανε τὴν ποίηση, ἔτσι νὰ συμπυκνωθῇ, κ' ἔτσι νὰ λαφρωθῇ ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα ποῦ δὲν τῆς εἶναι ἀπαραίτητα, καὶ ποῦ τῆς χρειάζονται τόσο πιὸ λίγο ὅσο πιὸ πολὺ προκόβει, ἀγνάντια στὸ στίχο, κλέβοντας ἐκείνου τὰ μυστικά, ὁ φοβερὸς ἀντίπαλός του, ὁ πεζὸς Λόγος. Οἱ ἱστορικοὶ αὐτοὶ λόγοι ἐμᾶς ἐδῶ δὲ μᾶς σφίξαν ἀκόμα τόσο, δὲ μᾶς γίναν ἀκόμα τόσο αἰσθητοί· καὶ ἴσως γιὰ καιρὸν ἀκόμα θὰ πρέπη νάκοῦμε ἀνίσως ἀκοῦμε ποιήματα μαζὶ περισσὰ καὶ περισσόστιχα σὰν ἐκεῖνα τῶν Μπάϋρον, τῶν Σέλλεϋ, καὶ τῶν Κῆτς, τῶν Οὐγκώ, τῶν Λαμαρτίνων καὶ τῶν Μιστράλ, καὶ τόσων ἄλλων μεγαλόστομων (1).

*

Καὶ ἡ μετρικὴ τοῦ «Δωδεκάλογου», σύμφωνα μὲ τὰ φυσικὰ τοῦ ἥρωά μου, κάτι σὰν αὐτόματο καὶ σὰν ἀπρομελέτητα βγαλμένο· ὁ στίχος ἐλεύτερα χυμένος καὶ κατὰ τὴν ὄρεξή του, πότε μὲ τὴ ρίμα συντροφιά, πότε χωρὶς ἐκείνη, πότε γυρεύοντας νὰ κανονίση τὸ ρέμα του στὴν κοίτη τῆς στροφῆς, πότε τρέχοντας πλημμυρισμένος. Ὅμως καὶ μ' ὅλες αὐτὲς τὶς φαντασίες, ὁ στίχος κανονισμένος πάντα μένοντας, πάντα στὸν τροχαῖο ἢ στὸν ἴαμβο βασισμένος, σπάνια ἀλλάζοντας τὴν περπατησιά του, ἄνετα σαλεύοντας καὶ καμιὰ φορὰ ἄταχτα, μὰ χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι στίχος ἄμετρος καὶ ἀναρχικός.

Τὰ ρητὰ ποῦ ἐπιγράφουνται στὸ μέτωπο τοῦ κάθε λόγου καὶ ποῦ κάνουν τὸ «Δωδεκάλογο» σὰν τὰ πολυϊστορισμένα παλάτια τῶν φράγκων κατακτητῶν τῆς Θήβας στὸ μεσαιώνα, δὲν ἔχουν πάντα καὶ στενὴ καὶ μεγάλη συγγένεια μὲ τὰ ποιήματα ποῦ στολίζουν. Θἄλεγε κανεὶς πῶς οἱ λόγοι τοῦ Γύφτου εἶναι ἀπάνω κάτου γεννημένοι ἀπὸ τὰ λόγια ποῦ φαντάζουν ἐπὶ κεφαλῆς τους. Τίποτε ἀπ' αὐτό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς πρῶτα τὄχτισα τὸ σπίτι μου, φυσικά, κ' ὕστερα τὸ στόλισα. Εὐκαιρία γιὰ νὰ κρεμάσω στοὺς τοίχους μου κάποια θυμητικὰ τῶν τρανῶν μου γνωρίμων, ποὺ καταδέχονται νὰ μοῦ μιλοῦν τοῦ ταπεινοῦ ἐμένα, κάθε φορὰ ποὺ προστρέχω σ' αὐτοὺς καὶ ζῶ μαζί τους. Οἱ τρανοί μου γνώριμοι εἶναι περισσότεροι· δὲν τοὺς περιμάζεψα ὅλους, γιατὶ δὲ χωροῦσε πιὸ πολλοὺς τὸ σπίτι μου. Μὴ νομίσετε πῶς ὅλοι συμφωνοῦν μὲ ὅσα παρασταίνουν οἱ στίχοι μου οἱ σημαδεμένοι μὲ τὄνομά τους. Μάλιστα μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἂν μποροῦσανε νὰ δοῦν ποῦ τοὺς τοποθέτησα, δὲ θὰ μέναν καὶ πολὺ εὐχαριστημένοι. Συμπαθᾶτε με, ὦ σεβαστοὶ καὶ ὦ ἀθάνατοι, ποῦ τόλμησα νὰ προστρέξω στὴ βοήθεια σας, θέλετε δὲ θέλετε. Καὶ μολονότι κάθε τοῦ ἔργου μου χώρισμα τὸ βάφτισα *Λόγο* ὄχι τόσο γιὰ νὰ ξαναφέρω τὴ συνήθεια κάποιων ξεχασμένων ποιητῶν τῶν βυζαντινῶν καιρῶν, οὔτε γιὰ νὰ δείξω κάποια ἐξωτερικὴ συγγένεια μὲ τὰ λόγια τὰ ρητορικά, ὅσο γιὰ νὰ τὸ βάλω τὸ ἔργο μου κάτου ἀπὸ τὸν ἴσκιο τοῦ Λόγου τοῦ δημιουργοῦ, – ἀνίσως καὶ τοῦτο μου τὸ στιχούργημα τὸ κρίνετε κατώτερο τοῦ Λόγου, ὦ σεβαστοὶ καὶ ὦ ἀθάνατοι, συμπαθᾶτε με. Στὸ νοῦ μοῦ ἔρχονται τέσσεροι στίχοι ἀπὸ τὸ μοναδικὸ ποιηματάκι τὸ ἀξιολάτρευτο τοῦ Πολυλᾶ, καὶ τελειώνω λυπητερὰ μὲ τὸ ψιθύρισμα τους :

Κι ὅταν θαρρῶ πῶς τὴ χρυσὴ πατῶ βαθμίδα
ὅπου ἀντηχεῖ ψηλάθε ὁλέραντη ἁρμονία,
θαμπὴ στιγμὴ τὴν ἱλαρὴ μοῦ παίρνει ἐλπίδα
μὲ οὐράνιο λάλημα νὰ εἰπῶ τραγούδια θεῖα.

Ἀθήνα, 21 τοῦ Νοέβρη 1906.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

1) Κοίτα στὸ περιοδικὸ «Κριτική» (Ἔτ. Β') κάποιο ἄρθρο μου «Τὰ μεγάλα ποιήματα», ποῦ χρειάζεται νὰ συμπληρωθῇ σὲ πολλὰ γιὰ νὰ εἶναι πιὸ σωστὸ μὲ τὸ θέμα του

Η ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ

Ἄχ μάννα μου, στὸ μύλο γιατί μ' ἔστελνες
Κι ὁ μυλωνᾶς σφιχτά, πυκνά, μ' ἀγκάλιαζε,
Τεἴμουν μικρὴ παιδούλα κι ἀδασκάλεφτη;
Στὴ μέση μου τρεῖς γῦρες τὸ ζωνάρι μου
Τὸ κόκκινο μούρχόταν μὲ τὶς φοῦντες του,
Τώρα, δυὸ γῦρες, μάννα, καὶ δὲ σώνει μου.

ΒΑΡΛΕΝΤΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟΥ ΙΔΑ : «Μαρτύρων καὶ Ἡρώων αἷμα...» Δρ. 2.

ΤΗΣ κ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ : «Ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ σαλονιοῦ καὶ οἱ δυὸ θάνατοι» Δρ. 3.

Πουλιοῦνται στὰ γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ».

ζότανε νὰ βοηθήση τὴν Κατινούλα στὸ μακρυνάρι ὡς ἐκεῖ, ἐπειδὴ καὶ τὴν πείραζε νὰ προσμένη. Μιὰ φορὰ προσμένανε εἴκοσι λεφτὰ τῆς ὥρας· τὴν πήγαινε ὁ Ἀντρέας στὸ χώρισμά τους καὶ τὴν ξανάφερνε πάλε. Καὶ γιατί ; Γιατὶ κάποιος ταξιδιώτης ἀπὸ τὴ δέφτερη τάξη—τὰ βαγόνια συγκοινωνούσανε ἀπὸ ἕνα στενὸ—τὄρριξε ραχάτι, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τοῦ ἦρθε πολὺ κόμμοδο νὰ συγυριστῇ, νὰ χτενιστῇ, νἀλλάξῃ καὶ ροῦχα, γιὰ νὰ φτάση φρέσκος στὸ Μπ.., χωρὶς νὰ τρέχῃ δῶθε κεῖθε, παρὰ νὰ φάῃ μὲ τὸ χέρι του ἀμέσως. Οἰκονομία—κι ἀκαταστασία. Καὶ τούτη ἀδιόρθωτη.

Δίκιο εἶχε καὶ τόντις ὁ κ. Σεβιλάς. Γιατρὸς καὶ ψυχολόγος. Δὲν τὴν ἔβλαψε τίποτα. Στὸ Πλ.... μάλιστα, κατώρθωσε νὰ κοιμηθῇ, ξαπλωμένη ἀπάνω στὰ στρωσίδια τοῦ πάγκου τῆς πρώτης θέσης. Τοὺς χρησίμεψε λοιπὸν ἡ πολυτέλεια. Προτοῦ μποῦνε στὸ σταθμὸ τοῦ Μπ...., ὅταν τὸ τραῖνο στάθηκε ὄξω, τρόμαξε ὁ Ἀντρέας, ἀκούοντας ἄξαφνα τὴν Κατινούλα, ποὺ κοίταζε ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ σημάδευε μὲ τὸ δάχτυλό της ἕνα μέρος τοῦ προάστειου, νὰ τοῦ λέη·

—«Ἀφτὸ ἐδῶ θἄναι τὸ νεκροθαφεῖο τῆς Πόλης».

Θάρρεψε πῶς ὁ νοῦς της ἐκεῖ πήγαινε ἀπὸ κάποιο προαίσθημα λυπητερό. Διόλου. Ἡ ἀλλαγὴ διασκέδαζε τὴν ἄρρωστη· ἀπὸ διασκέδαση παρατήρησε ὡς καὶ νεκροθαφεῖο. Ἡ Κατινούλα, μόνο ποὺ ταξίδευε, σίγουρη πῶς θὰ γειάνη. Καὶ τώρα καμάρωνε τὰ καινούρια της τὰ μεγαλεῖα, τὸ κρεββάτι, τὸ κομμό, τὴν τζιμινιά. Τὴν περιποιόντανε τρεῖς νοσοκόμες, ἡ Μαρία ποὺ τοὺς ὡδήγησε, ἡ Βιχτώρια ποὺ τὴ διαλέξανε γιὰ νἄχη τὴν ἔννοια της, ἡ Λουδοβίκα ποὺ ἔμοιαζε ἡ γεροντότερη, ντυμένες κ' οἱ τρεῖς τὸ ἴδιο. Εἴτανε κ' οἱ τρεῖς τους καλόγριες ἢ, ὅπως τὶς νομάτιζουνε στὴ Γαλλία ἐλεοαδερφές, μὰ εἴτανε μοναχὲς ἀπολαϊκεμένες μὲ τὸ νόμο ποὺ τόσες ἀπολάϊκεψε μερικὰ θρησκεφτικὰ γυναικήσια κι ἀντρήσια καταστήματα. Εἴχανε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπολάϊκεψη κλινικὴ δική τους καὶ ξακολουθούσανε τώρα λαϊκεμένες. Ὁ Ἀντρέας τὶς σύστησε θερμὰ τὴν Κατινούλα, τὴν ἀποχαιρέτησε τὴν ἴδια μ' ἕνα λόγο γλυκό, καὶ κατέβηκε. Ἡ ὥρα δέκα. Δηλαδὴ ἐφτάμισυ ὧρες βάσταξε τὸ ταξίδι ποὺ ἔμελλε νὰ βαστάξῃ τρεῖς. Τὸν πρόσμενε κάτω τἀμάξι. Ἔφαγε στὸ ξενοδοχεῖο λίγο φαγί, χωρὶς ὄρεξη, στὶς δεκάμισυ, ἔστειλε τῆς Ἄννας τελέγραφο ἑκατὸ λέξες μὲ τὰ καθέκαστα, κι ἀνέβηκε στὴν κάμερή του, βιαστικά. Δὲν πλάγιασε. Ἄνοιξε τὴ βαλίτσα του, ξεδίπλωσε τὰ θυμητά του τῆς Ὄλιας ἕνα ἕνα, τἄβαλε ἀραδιαστὰ σ' ἕνα σερτάρι τοῦ γραφείου, καὶ πῆρε τὸ παλιὸ σημειωματάρι τῆς χρονιᾶς ὅπου τὴν εἶδε στὴ Βενετιά. Εἶχε μέσα σημειωμένα ὅσα ἔκανε μέρα τὴ μέρα, κι ἅμα ἐρχόντανε οἱ τέσσερεις τοῦ Σταβροῦ, ξαναδιάβαζε κάθε βράδι τὰ σημειωτὰ τῆς ἀντίστοιχης μερομηνίας. Ἔτσι ἀνάσταινε τὰ περασμένα καὶ ζοῦσε πάντα μαζί της. Ἀπόψε εἶχε τὴν ἀνάγκη της. Ἄχ ! νὰ τὴ γλύτωνε τότες, ὅπως ἤθελε τώρα νὰ γλυτώση τὴν Κατινούλα ! Ὕστερις ἀπὸ τέτοιο ταξίδι, ὄμορφο ταξίδι γιὰ ἀρρώστους, ἄβριο τὸ πρωΐ, δεφτέρα, εἴτανε νὰ γίνῃ τὸ χειρούργημα. Θἄντέξῃ ; Ἀναθυμήθηκε, ἀνακαλέστηκε τὴν ἀγάπη της, καὶ ψιθύριζε ἀκόμη τὄνομά της, ψιθύριζε ἀκόμη τὸ χορὸ *Ἔρως ἀνίκατε μάχαν*, ὅταν ἔκλεισε τὰ μάτια του νὰ χαρῇ καὶ λίγο ὕπνο.

(ἀκολουθεῖ)

Ὁ ΝΟΥΜΑΣ,,

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα Δρ. 10. — Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ φρ. χρ. 10.

20 λεφτὰ τὸ φύλλο λεφτὰ 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ : Στὰ κιόσκια τῆς Πλατείας Συντάγματος, Ὁμονοίας, Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, Σταθμοῦ Τροχιόδρομου, (Ὀφθαλμιατρεῖο), Βουλῆς, Σταθμοῦ ὑπόγειου Σιδηρόδρομου [Ὁμόνοια], στο καπνοπωλεῖο Μανωλακάκη (Καπνεία Στουρνάρα), Ἐξάρχεια, στα βιβλιοπωλεῖα «Ἑστίας» (Κολάρου καὶ Σακέτου [ὁδὸς Σταδίου, ἀντικρὺ στὴ Βουλή]. Στὸ Βόλο, βιβλιοπωλεῖο Χριστόπουλου.

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστὰ κ' εἶναι ἑνὸς χρόνου πάντα

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Μιστριωτισμοί—Ποιός φταίει ;—«Ὁ θεμέλιος λίθος.....» τοῦ κ. Κυριακούλη—Οἱ προστάτες τοῦ κλέφτη—Ψυχάρης καὶ Σολωμός—Ἡ ἀπόδειξη τοῦ κ. βουλευτῆ.

ΜΙΛΗΣΕ κι ὁ μισομητα-Μιστριώτης γιὰ τὰ διδαχτικὰ βιβλία καὶ γιὰ τὴ γλώσσα τους καὶ μᾶς εἶπε τόσα σοφὰ πράματα στὸ «Ἐμπρὸς» τῆς Τετράδης. Μίλησε σὰ Μιστριώτης πάντα, γιὰ «διακκύβευσιν πολυτιμωτάτης θέσεως ἡμετέρου Ἔθνους», γιὰ «μακαρίτης Δηλιγιάννης κ' ἐθνικὴ γλῶσσα», γιὰ «ἑνότητα», γιὰ «Λεβίδηδες», γιὰ «γλώσση καθαρὰ» καὶ γιὰ ὅ,τι θέλετε.

Ὅλ' αὐτὰ συνηθισμένοι Μιστριωτισμοί, καὶ ξεθυμασμένοι, ποὺ δὲν τοὺς ἀκοῦμε πρώτη φορὰ καὶ γι' αὐτὸ καὶ δὲν ξαφνιαζόμαστε. Καθὼς δὲν ξαφνιαζόμαστε καὶ μὲ τὸ κύριο ἄρθρο τοῦ «Ἐμπρὸς» ποὺ, χοροπηδώντας γύρω στοὺς Μιστριωτισμοὺς αὐτούς, φτάνει στὸ σοφὸ συμπέρασμα πὼς «ἡ Ἑλλὰς ἥτις ἀνεγεννήθη καὶ ἐφίσταται δικαιώματι ἀναμνήσεως, δὲν ἔχει οὐδένα λόγον ὑπάρξεως, εὐθὺς ὡς θραύσῃ καὶ τὸν τελευταῖον αὐτῆς δεσμὸν μετὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου».

Δηλαδή, ἡ Εὐρώπη μᾶς ἀνέχεται ὡς Ἔθνος μόνο καὶ μόνο γιατὶ γράφουμε τὴν καθαρεύουσα.

Οὔτε νὰ γελάσει δὲν μπορεῖ κανεὶς μὲ τὰ τέτια. Μόνο νὰ κλαίει, ἢ δὲ λυπᾶται νὰ ξοδιάσει ἄδικα τῶν ἀδίκωνε τὰ δάκρια του.

*

ΕΦΤΑΙΓΕ τὸ αὐτοκίνητο τοῦ πρίγκηπα Ἀντρέα ἢ τ' αὐτοκίνητο τοῦ Σιμόπουλου (γιοῦ), καὶ ποιὸ αὐτοκίνητο ἔκοψε τὴ φτωχὴ γυναίκα στὴ λεωφόρο Συγγροῦ ; Ἔφταιγε ἡ Ἀστυνομία ποὺ δὲ φρόντισε νὰ κανονίσει μὲ πόση γληγοράδα να τρέχουν ταὐτοκίνητα ; Ἔφταιγε ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ; Ποιὸς ἔφταιγε ;

Ὅλ' αὐτὰ ξετάζουνται μέρες καὶ μέρες τώρα ἀπὸ τὶς φημερίδες, γράφουνται ἄρθρα, χρονογραφήματα, ποιήματα, πάνου σ' αὐτά, ἀκούγονται ἀντιδυναστικὲς κραυγὲς καὶ σοσιαλιστικὲς διαμαρτυρίες—καὶ στὸ τέλος βρίσκεται πὼς ὅλοι κάτι φταίγανε, ποιὸς λίγο ποιὸς πολύ.

Κανένας ὅμως δὲν τὸ συλλογίστηκε πὼς μπορεῖ νἄφταιγε λίγο κ' ἡ δυστυχισμένη ἡ γυναίκα ποὺ βιάστηκε νὰ προσπεράσει ἀπὸ τὸνα πεζόδρομο στ' ἄλλο τὴ στιγμὴ ποὺ δυὸ αὐτοκίνητα ἐρχόντουσαν καταπάνου της μὲ δαιμονισμένη γληγοράδα.

Ὅτα βάλεις τὸ κεφάλι σας κάτου ἀπὸ τὴν καρμανιόλα κι ὅταν πέφτεις σ' ἀναμμένη φωτιά, κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ φταίει.

*

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ «Ἄστυ» τῆς περασμένης Κυριακῆς, μὲ μεγάλα χτυπητὰ ψηφιά, τὸ ἄρθρο ποὔχε τίτλο «ὁ θεμέλιος λίθος τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἑνότητος», τὸ ἄρθρο τὸ ἀνόητο καὶ γελοῖο καὶ δημοκοπικό, ποὺ ἀδύνατο νὰν τὄχε γράψει ὁ φιλελεύτερος Βουτσινᾶς, ἢ ὁ δημοτικιστὴς Παπαντωνίου, ἀλλὰ κάποιος ἀπὸ κείνους ποὺ θρέφουνται καὶ παχαίνουνε στὰ μαγεριὰ τοῦ κ. Κυριακούλη Μαυρομιχάλη,—τὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ λερώσει τὸ «Ἄστυ».